

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı

**OKULLAR ARASI MÜSABAKALARA KATILAN ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ
(Ardahan İli Örneği)**

Soner KUYUCU

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2025

OKULLAR ARASI MÜSABAKALARA KATILAN ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ
(Ardahan İli Örneği)

Soner KUYUCU

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2025

KABUL VE ONAY

Soner KUYUCU tarafından hazırlanan “Okullar Arası Müsabakalara Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Tutumlarının İncelenmesi (Ardahan İli Örneği)” başlıklı bu çalışma, 15.05.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN (Danışman)

Dr. Öğretim Üyesi Meral DEMİR

Dr. Öğretim Üyesi Faruk Salih ŞEKER

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

15/05/2025

Soner KUYUCU

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanım **Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Soner KUYUCU

ÖN SÖZ

Bu çalışma, okullar arası müsabakalara katılan ortaokul öğrencilerinin ahlaki tutumlarını incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen bulguların, sporun ahlaki değerler üzerindeki etkisine yönelik farkındalık oluşturacağı ve bu alandaki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tezin her aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle beni motive eden, yönlendiren ve destekleyen, karşılaştığım zorlukların üstesinden gelmemde bana rehberlik eden danışman hocam sayın Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, araştırma sürecinde desteklerini esirgemeyen okul yönetimlerine, öğretmenlere, öğrencilere ve ailelere; manevi desteğiyle yanımda olan eşim Kübra'ya ve aileme şükranlarımı ifade etmek isterim.

Bu tezin, eğitimde ve sporda ahlaki tutumların geliştirilmesine yönelik çalışmalara katkı sağlamasını temenni eder, tüm katkı sağlayanlara teşekkür ederim.

Saygılarımla,
Soner KUYUCU
Ardahan -2025

ÖZET

KUYUCU, Soner. *Okullar Arası Müsabakalara Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Tutumlarının İncelenmesi (Ardahan İli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2025.

Bu araştırmanın amacı; Orta Okullarda Okul sporlarına katılan ve katılmayan öğrencilerin “Ahlaki Tutumlarının Tespitine” yönelik, bazı değişkenleri de göz önünde bulundurarak incelemektir.

Bu çalışmada Ardahan il merkezinde bulunan farklı orta okullardan 211 öğrenciye Koç tarafından geliştirilen Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği (BEDSDÖ) uygulandı. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde IBM SPSS Statistics Version 30.0.0.(172) 2024 modeli kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda öğrencilerin beden eğitimi derslerine ve müsabakalara yönelik ahlaki davranışlar sergilemesinin cinsiyetlerine göre bir farklılık oluşup oluşmadığını gözlemleyebilmek için bağımsız örneklem t-testi uygulandı. Analiz sonuçlarına göre kız öğrenciler ve erkek öğrencilerin ahlaki davranış skorlarında bir farklılaşmanın olduğu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha sportmen tutum sergiledikleri görüldü. Ahlaki davranışlar sergilemede öğrencilerin içinde bulundukları yaş gruplarının etkili olup olmadığını anlamak için uygulanan analizler sonucunda öğrencilerin bulundukları yaş gruplarının spor oyunlarında gösterdikleri ahlaki davranışlar açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Beden eğitimi derslerinin yanında okul takımlarında müsabakalara katılan ve böylece beden eğitimine daha fazla dahil olan öğrenciler bağımsız örnekler t-testi yoluyla karşılaştırıldı. Okullar arası müsabakalara katılan ve katılmayan öğrenciler karşılaştırıldığında uygun davranış skorları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Buna göre yalnızca beden eğitimi derslerine öğrencilerin ($M=3.07$, $SD=.47$), müsabakalara katılan öğrencilerden ($M=2.71$, $SD=.35$) daha fazla uygun davranış skoruna sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Etik, Sportmenlik, Ortaokul Öğrencileri, Okul Sporları, Spor Ahlakı

ABSTRACT

KUYUCU, Soner. *An Investigation Of Moral Attitudes Of Middle School Students Participating In Inter-School Competitions: The Case Of Ardahan Province*, Master's Thesis, Ardahan, 2025.

The aim of this study is to examine the "Moral Attitudes" of middle school students who participate and do not participate in school sports, taking into account certain variables. In this study, the Physical Education Course Sportsmanship Behavior Scale (BEDSDÖ), developed by Koç, was administered to 211 students from various middle schools located in the city center of Ardahan. For the statistical analysis of the data obtained in the research, IBM SPSS Statistics Version 30.0.0.(172) 2024 was used. At the end of the study, an independent samples t-test was conducted to observe whether there was a gender-based difference in students' moral behaviors towards physical education classes and competitions. According to the analysis results, it was found that there was a difference in moral behavior scores between female and male students, with male students demonstrating more sportsmanlike attitudes than female students. Analyses were also conducted to determine whether students' age groups had an impact on the display of moral behaviors, and it was statistically confirmed that students' age groups significantly influenced their moral behaviors during sports games. Furthermore, students who participated in school competitions and were thus more involved in physical education were compared with those who only took part in physical education classes, using an independent samples t-test. When comparing students who participated in inter-school competitions with those who did not, a statistically significant difference was found in terms of appropriate behavior scores. Accordingly, students who only participated in physical education classes ($M = 3.07$, $SD = .47$) had higher appropriate behavior scores than students who participated in competitions ($M = 2.71$, $SD = .35$).

Keywords:

Ethics, Sportsmanship, Middle School Students, School Sports, Sports Morality

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	4
GENEL BİLGİLER.....	4
1.1. EĞİTİM.....	4
1.2. OKUL	5
1.3. OKUL SPORLARI	6
1.3.1. Okul Spor Programları ve Organize Spor Programları	8
1.4. ETİK.....	9
1.5. AHLAK	10
1.5.1. Spor Ahlakı.....	11
1.6. SPORDA ETİK	12
1.7. SPORDA ETİK İLKELER	13
1.8. SPORDA ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR.....	16
1.8.1. Sporda Saldırganlık	16
1.9. SPORDA ŞİDDET	18
1.10. AYRIMCILIK	19
1.11. DOPİNG.....	19
1.12. FAİR PLAY (SPORTİF ERDEM)	19
1.13. FAİR PLAY TARİHİ VE DOĞUŞU	22

1.14. OKUL SPORLARINDA FAİR-PLAY	24
1.15. KONU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR.....	26
2. BÖLÜM.....	35
GEREÇ VE YÖNTEM.....	35
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	35
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	35
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	35
2.3.1. Demografik Bilgi Formu	36
2.3.2. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği (BEDSDÖ).....	36
2.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	36
2.5. VERİLERİN ANALİZİ	37
3. BÖLÜM.....	38
BULGULAR VE TARTIŞMA	38
SONUÇ.....	60
KAYNAKÇA	64
EKLER.....	72
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU	72
EK 2. ETİK KURUL İZNİ	73
EK 3. KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	74
EK 4. BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK DAVRANIŞI ÖLÇEĞİ (BEDSDÖ):	75
ÖZ GEÇMİŞ.....	78

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TMOK Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi

BESYO Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu

AFA Açımlayıcı Faktör Analizi

BEDSDÖ Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği

ANOVA Tek Yönlü Çeşitlilik Analizi

MEB Millî Eğitim Bakanlığı

SPSS Statical Package Social Sciences

SD Standart Sapma

M Ortalama Değer

N Katılımcı Sayısı

X² Ki-Kare Skoru

P Anlamlılık Düzeyi

Z Z Skoru

DF Serbestlik Derecesi

T t-değeri (t-istatistiği)

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Ortaokul Öğrencilerinin Demografik Bilgiler Dağılım Tablosu	38
Tablo 2. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği'ne Dair Kaiser-Meyer - Olkin ve Barlett Testi	39
Tablo 3. BEDSDÖ Açımlayıcı Faktör Analizi Tablosu	40
Tablo 4. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği'ne Dair Veri Normallik Dağılım Tablosu.....	41
Tablo 5. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği Maddelerinin Ortalamaları	42
Tablo 6. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sürekli Değişkenlere Dair Ortalamalar (Kız-Erkek)	45
Tablo 7. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sürekli Değişkenlere Dair Ortalamalar (Okullar).....	45
Tablo 8. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sürekli Değişkenlere Dair Ortalamalar (Sınıflar).....	46
Tablo 9. Erkek ve Kız Öğrencilerin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Karşılaştırma t Testi.....	47
Tablo 10. Beden Eğitimi Beden Eğitimi Dersine Katılanlar ile Derse ve Spor Oyunlarına katılanların Karşılaştırılması	47
Tablo 11. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Okullara Göre Ortalamaları.....	48
Tablo 12. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Okullara Göre Tutumların Farklılaşp Farklılaşmadığını Gösteren Tablo.....	48
Tablo 13. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sınıflara Göre Ortalamaları.....	49
Tablo 14. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sınıflara Göre Tutumların Farklılaşp Farklılaşmadığını Gösteren Tablo.....	50
Tablo 15. Madde 1: Oyunda rakibim düşerse kalkmasına yardım ederim.	50
Tablo 16. Madde 2: Oyun sonunda yenilen arkadaşlarımın fazla üzülmemesi için onları rahatlatırım.	51

Tablo 17. Madde 3: Oyun esnasında rakibin dikkatini bozmak için değişik sesler çıkarırım.	51
Tablo 18. Madde 4: Heyecanlanıp oyun kuralına uymadığımda rakibimden özür dilerim.	51
Tablo 19. Madde 5: Benden topu kurallara uygun olarak almayan rakibimden ben de topu aynı şekilde almaya çalışırım.	52
Tablo 20. Madde 6: Oyunda, rakibimi durdurmak için sakatlamayı göze alıp faul yaparım.	52
Tablo 21. Madde 7: Yenildiğim zaman rakip kim olursa olsun onu tebrik ederim.	52
Tablo 22. Madde 8: Takım arkadaşım başarısız hareket yaptığında ona tepki gösteririm.	53
Tablo 23. Madde 9: Eğer rakibim haksız yere cezalandırıldığını görürsem, durumu düzeltmeye çalışırım.	53
Tablo 24. Madde 10: Oyunda öndeysem, vakit geçirmek için topu sahanın ya da bahçenin dışına atarım.	53
Tablo 25. Madde 11: Oyun sırasında rakibimle içeceğimi ve yiyeceğimi paylaşıyorum.	54
Tablo 26. Madde 12: Öğretmenim olmasa bile öğretmenimin görevlendirdiği kişinin kararlarına saygı duyarım.	54
Tablo 27. Madde 13: Rakip takımda bir oyuncu başarısız hareket yaptığında onunla dalga geçerim.	54
Tablo 28. Madde 14: Topu olmayan arkadaşım ile topumu paylaşıyorum.	55
Tablo 29. Madde 15: Yendiğim zaman karşı takımın oyuncusuyla dalga geçerim.	55
Tablo 30. Madde 16: Bir rakibim incindiğinde, rakibimin yardım alabilmesi için oyunun durdurulmasını isterim.	55
Tablo 31. Madde 17: Sinirlenince kimse görmeden bana yakın olan rakibimin ayağına tekme atarım ya da saçını çekerim.	56
Tablo 32. Madde 18: Yenildiğim zaman başarısız olan takım arkadaşlarımı suçlarım.	56
Tablo 33. Madde 19: Kazansam da kaybetsem de oyundan sonra rakip takım oyuncusu ile el sıkışıyorum.	56
Tablo 34. Madde 20: Kazanmak için gerekirse hile yaparım.	57
Tablo 35. Madde 21: Rakibim güzel hareketler yaptığında onu güzel sözlerimle veya elimle tebrik ederim.	57
Tablo 36. Madde 22: Rakibimin gözünü korkutmak için topa sert müdahale ederim.	57

GİRİŞ

Spor, bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerinde önemli bir rol oynayan etkinlikler bütünü olarak tanımlanabilir. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde spor, bireylerin sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini güçlendirirken, aynı zamanda ahlaki değer kazanmalarına da katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, okullar arası spor müsabakaları gibi etkinlikler öğrencilerin sadece fiziksel gelişimlerini desteklemekle kalmayıp, takım çalışması, rekabet adil oyun anlayışı ve sorumluluk gibi ahlaki tutumlarını da geliştirmektedir. (Rohkohl, 2017).

Araştırmalar, sporun bireylerin ahlaki değerler üzerinde olumlu etkileri olabileceğini ortaya koymakla birlikte, bu etkinin bireysel farklılıklar sosyo-kültürel faktörler ve katılım düzeyine göre değişebileceğini göstermektedir (Doty, 2005). Ancak bu konuda yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olması, özellikle küçük şehirlerde yaşayan öğrencilerin ahlaki tutumlarının incelenmesine yönelik ihtiyaçları arttırmaktadır. (Güray, 2023) Bu noktada, Ardahan ilindeki ortaokul öğrencilerinin okullar arası müsabakalara katılım düzeyleri ve bu etkinliklerin ahlaki tutumlarına etkisini incelemek, önemli bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmaktadır.

Toplumumuzda özellikle son yıllarda artan ahlaki çöküş sürekli birçok platformda anlatılmakta ve nedenleri sorgulanmaktadır. Bu ahlaki çöküşün okullarımızda oyun sal, sportif ve eğitim boyutunda ortaokul düzeyinde ne durumda olduğu ve beden eğitimi derslerinin dışında okullar arası sportif müsabakalara katılan öğrencilerde katıldıkları bu faaliyetler neticesinde olumlu tutumlar edinip edinmediklerinin tespiti gerekli görülmüştür. Ülkemizde ahlakla ilgili çalışmalar spor alanında son yıllarda artış göstermekle birlikte yine de az denecek sayıdadır. Bu nedenlerden dolayı sportmenlik davranışının ortaokul öğrencilerinde tespiti zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Güray, 2023)

Problem durumu; toplumumuzda özellikle son yıllarda artan ahlaki çöküş sürekli birçok platformda anlatılmakta ve nedenleri sorgulanmaktadır. Bu ahlaki çöküşün okullarımızda oyun sal, sportif ve eğitim boyutunda orta okul düzeyinde ne durumda olduğu ve beden eğitimi derslerinin dışında okullar arası sportif müsabakalara katılan öğrencilerde katıldıkları bu faaliyetler neticesinde olumlu tutumlar edinip

edinmediklerinin tespiti gerekli görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı sportmenlik davranışının orta okul öğrencilerinde tespiti zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Problem cümlesi; orta okul öğrencilerinde sportif müsabakalara katılan ve katılmayan öğrenciler arasında ahlaki tutumlarında farklılık var mıdır?

Alt problemler;

- Ortaokul öğrencilerinin ahlaki düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Ortaokul öğrencilerinin ahlaki düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Ortaokul öğrencilerinin ahlaki düzeyleri sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Ortaokul öğrencilerinin ahlaki düzeyleri öğrenim gördükleri okula göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın önemi; günümüzde spora katılımın ahlaki tutumlar üzerine etkilerinin yapıldığı araştırmalar bulunmaktadır. Ancak özellikle ülkemizde ortaokul döneminde bulunan bireylerin ahlaki tutumlarının spora katılımın etkilerinin ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yapılan bu araştırma öncelikli olarak ilgili literatüre kaynak sağlayacağı için önemli bir çalışma olarak görülmüştür. Bunun yanında elde edilen araştırma bulguların ortaokul öğrencilerine, öğrenci ailelerine, okul yöneticilerine ve bu alanda çalışmalar yapacak olan diğer araştırmacılara öngörü sunacak olması da araştırmayı önemli kılmaktadır.

Araştırmanın amacı; Ardahan il merkezinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin okullar arası yapılan müsabakalara katılıp katılmama durumuna göre sportmenlik tutumlarını incelemektir.

Araştırmadaki hipotezler şu şekildedir:

Hipotez 1. Okullar arası müsabakalara katılan öğrenciler sadece beden eğitimi dersine katılan öğrencilerden daha yüksek ahlaki tutum sergilerler.

Hipotez 2. Öğrencilerin ahlaki tutumları, sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılıklar gösterir.

Hipotez 3. Öğrencilerin ahlaki tutumları, cinsiyetlerine göre farklılık gösterir.

Hipotez 4. Öğrencilerin ahlaki tutumları, yaş düzeylerine göre anlamlı farklılıklar gösterir.

Varsayımlar; araştırmaya katılan öğrencilerin anket sorularına içtenlikle ve doğru bir biçimde cevap verdikleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar; yapılan bu araştırma Ardahan il merkezinde bulunan 4 ayrı orta okulda öğrenim görmekte olan öğrenciler ile sınırlandırılmıştır. Yapılan bu araştırma veri toplama araçlarından elde edilen verilerin istatistiksel analizleri sonucunda ortaya çıkan araştırma bulguları ile sınırlandırılmıştır.

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

Bu bölümde araştırmanın problemi ile ilgili kuramsal temeller ve araştırma konusu ile ilgili yapılmış araştırmalar yer almaktadır.

1.1. EĞİTİM

Bireyin yaşamını dengeli ve sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için, içinde bulunduğu toplumun olumlu davranış kalıplarını içselleştirmesi gerekir. Bu davranışların kazandırılmasında en etkili araç ise eğitimidir (Hızal, 1982).

Eğitim, bireyin kendi yaşantıları yoluyla davranışlarında istedik yönde olumlu değişiklikler kazandırma sürecidir. Bu değişimin gerçekleşmesi için bireyin öğrenme sürecine aktif katılımı; yani yaparak, yaşayarak ve uygulayarak öğrenmesi gerekir (Bilen, 2002). İnsanın sahip olduğu kalıtsal özelliklerin geliştirilmesi ve bu istenen özelliklere sahip bir kişiliğe kavuşması için kullanılacak en etkili araç, eğitimidir (Başaran, 1994, s.25).

Eğitimin temel işlevi, bireylere toplumun istediği özellikleri kazandırmayı yani davranış değiştirmeyi amaçlayan bir süreçtir. Bu da eğitim kurumlarında yapılan planlı-programlı öğretme ve öğrenme etkinlikleriyle sağlanır (Özer, 1993).

Eğitim, sadece okullarda belirli zamanlarda yapılan derslerden oluşmamaktadır. Genel anlamda, okul içinde ve dışında hayatımızda sürekli devam eden uygulamaları ve değişiklikleri kapsar. Bireylerin öğrenmelerinden kaynaklanan kalıcı veya geçici davranış değişiklikleri; fiziksel, duygusal, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini şekillendirir (Karaküçük, 1999).

Eğitim çağdaş bir bakış açısıyla ele alındığında, temel hedefi ruhsal ve fiziksel bakımdan sağlıklı, sosyal çevresine uyum sağlama konusunda başarılı bireyler yetiştirmektir. Bir başka ifadeyle, toplumsal yapıya tamamen uyum sağlamakla yetinen bireyler yerine, toplumu daha ileriye götürebilecek ve değişime katkı sağlayabilecek bireyler yetiştirmektir (Yeşilyaprak, 2003, s.2).

Günümüzde eğitim, birey ve toplum gelişimi açısından büyük öneme sahiptir. Eğitim ile ilgili aşamaların sonunda beklenen davranış değişikliklerinin gerçekleşebilmesi için bazı sorumlulukların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu sorumluluklar, öğrencilere kazandırılacak temel becerilerin belirlenmesi, uygun konu ve fiziksel ortam seçimi, gerekli araç-gereçlerin tedarik edilmesi, olumlu bir sınıf atmosferi oluşturulması, geçerli ve güvenilir bir değerlendirmenin yapılmasını içerir. Bu görevlerin yerine getirilmesinden sorumlu ve sürecin başarılı bir şekilde tamamlanmasında etkin olan kişiler öğretmenlerdir (Ünlü, 2011).

1.2. OKUL

Okul, bireylerin yaşamında ve sosyalleşme sürecinde karşılaştığı eğitim-öğretim faaliyetlerin gerçekleştirildiği ilk temel toplumsal kurumdur. Bu kurum, belirli bir amaca yönelik öğrenme becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesinden sorumludur. Okul, bireylerin yaşadığı toplumla uyum sağlayıp mutlu olabilmeleri için gerekli bilgileri öğrenmelerini sağladığı ölçüde başarılıdır (Yavuzer, 2002). Eğitim toplumsal yaşamda belli bir amaca yönelik etkinliklerin planlı ve düzenli olarak gerçekleştiği yer olarak okullar dikkat çekmektedir (Bilen, 2002).

Okulların amacı, toplumsal değerleri güçlü, özgür düşünme becerisine sahip, fiziksel ve zihinsel yönden sağlıklı, girişimci, ileri görüşlü ve kendi kültürünü benimseyen bireyler yetiştirmektir (Can, 1998).

Okullar bireylerin edinmesi gereken temel bilgi, beceri ve davranışların kazandırılması konusunda önemli bir rol üstlenmiştir (Bloom, 1979). Temel eğitimde özellikle bireylerin duygusal gelişimleri ile sosyal becerilerinde okullar büyük bir etkiye sahiptir. Bu beceriler arasında bilme, anlama, analiz yapma, uygulama, değerlendirme ve yaratma yer alır (Genç, 2005). Okullar çocuklara sadece okur-yazarlık, Türkçe, matematik ve tarih vb. gibi derslerle ilgili bilgi kazandırmakla kalmaz (Dewey, 2010), aynı zamanda onların yaşadıkları dünya ve toplum hakkında mantıklı ve gerçekçi bir bakış açısı geliştirmelerine de katkı sağlar (Egan, 2010). Bu bağlamda, okulların bilgi öğretme, toplumsallaştırma ve yaşam becerileri kazandırma olarak üç hedefinden bahsedilebilir.

1.3. OKUL SPORLARI

Toplumu meydana getiren bireyleri zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal açılardan geliştirmek; girişken, sağlıklı, beceri sahibi ve üretken bireyler yetiştirmek için en etkili yöntemlerden biri beden eğitimi ve spor etkinlikleridir. Bu etkinlikler, milli hedefler doğrultusunda bireylerin dengeli bir kişilik oluşturmalarına da önemli katkılar sunar. (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006)

Her bireyin gerçekleştirdiği her türlü faaliyet; yaratıcı düşünceyi, gelişimi destekleyen ve yetenekleri artıran yapıda olmalıdır. Çocukların sporla temas kurdukları ilk dönem genellikle ilkokul yıllarına denk geldiğinden, bu süreçte çocuklara rehberlik eden öğretmenin aynı zamanda bir spor eğitimi konusunda donanımlı olması büyük önem taşır. Okul ortamında gerçekleşen sportif etkinlikler sayesinde toplumsal farkındalıkları artan gençler ve çocuklar aynı zamanda hem fiziksel hem zihinsel yönden de gelişim göstermektedir. Bu farkındalık sayesinde spor alanında ve sosyal ilişkilerde yeni değerler edinilecektir (Şahin, 1998).

Okul sporları; ilkokuldan üniversiteye kadar tüm eğitim kurumlarında, öğrencilerin ilgi, beceri ve yeteneklerine göre planlanan ve gelişimlerini desteklemeyi amaçlayan aktiviteler bütünüdür. Bu spor faaliyetleri; fiziksel uygunluk çalışmaları, müsabakalar, yarışmalar ve açık hava etkinliklerine öğrencilerin gönüllü olarak katılımlarıyla gerçekleştirilmektedir (Bucher, 1987).

Enerjisi yüksek ve en aktif dönemini yaşayan gençlerin, boş zamanlarını verimli değerlendirmeleri, streslerini azaltmaları ve zararlı alışkanlıklardan uzak durmaları açısından en etkili yöntemlerden biri, okul içinde ve dışında katılabilecekleri sportif etkinliklerdir. Ayrıca bu faaliyetler öğrencilerin beceri, bilgi ve kabiliyetlerini geliştirmelerine de katkı sağlar (Poyraz, 1999).

Okul sporları, farklı yetenek ve beceri düzeylerine sahip öğrencilere hem rekabet ortamı hem de çeşitli fiziksel etkinliklere katılma fırsatı sağlar. Okul içi yarışmalar hem okulda hem de okul dışı ortamlarda düzenlenen sportif faaliyetleri kapsar. Spor kulübü faaliyetleri de bu etkinlikler arasında yer alarak, öğrencilere çeşitli müsabakalara ve yarışmalara katılma olanağı sağlar (Bucher, 1987).

Beden eğitimi ve sporun aktif biçimde yürütüldüğü okullar, sağlıklı bir toplumun temelini oluştururken; güçlü, mutlu çocuklar, dinç gençler, sağlıklı bir şekilde yaş alan

yetişkinler ve kendi başına hayatını devam ettirebilen yaşlı bireyler yetiştirilmesine katkı sağlar (Keten, 1993). Bununla birlikte spor kulüplerine altyapı kazandırarak, sporu ileri seviyeye taşıyan yeteneklerin yetişmesinde de önemli bir rol oynar (Akgül vd., 2012).

Gençlerimiz ve çocuklarımız büyüme sürecini genelde okul yıllarında geçirir. Bu dönemde hızlanan bedensel gelişimi desteklemek için sporla sağlıklı alışkanlıklar, çeviklik ve dayanıklılık kazandırmak oldukça öneme sahiptir. Spora olan ilgi okul döneminde başlayıp zamanla faydasına olan inanca ve sevgiye dönüşeceğinden, beden eğitimi programları kapsamlı biçimde yeniden ele alınmalı ve okul sonrası yaşam da göz önünde bulundurulmalıdır (Karasüleymanoğlu, 1995, akt. Kılıç, 2006)

Teknolojik gelişmeler, hızlı şehirleşme ve yaşam koşullarının getirdiği baskı ve stresi azaltmak, bu faktörlerin insanlar üzerindeki psikolojik ve fiziksel zararlarını azaltmak ve toplum sağlığını arttırmak için beden eğitiminin ve spor etkinliklerinin günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi gereklidir. Bu alışkanlığın kazandırılması açısından en uygun dönem ise ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki öğrencilerdir (MEB, Spor Yarışmaları Yönergesi, 2006).

Okul sporlarının taşıdığı amaçlar, insanın toplumsal değerleriyle doğrudan bağlantılıdır. Fair play, sadece bir davranış biçimi değil, yaşamın her aşamasında benimsenmesi gereken bir anlayıştır. İnsanlar bu değeri hayata geçirebilecek yeteneğe sahiptir. Bu yüzden, fair play'i yalnızca sporla ve beden eğitimi etkinlikleriyle sınırlamak yetersiz kalırken beklenmeyen durumlara sebep olabilir; aksine fair play toplumun her kesiminde benimsenmesi gereken bir kültür olarak görülmelidir (Pehlivan, 2004).

Birleşmiş Milletler 'in 2003 yılındaki raporu doğrultusunda spor, okul hayatı için etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Temel becerilerin kazandırılmasında, adil oyun anlayışı (fair play), dürüstlük, liderlik, güven, takım çalışması, paylaşma, özgüven ve disiplin gibi değerlerin aşılmasında ve gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca spor, sosyal uyumu destekleyerek gençleri sağlık sorunlarından ve zararlı alışkanlıklardan koruyan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Beden eğitiminin ise yaşam kalitesini artırmada ve gençlere ulaşmada etkili bir araç olduğu vurgulanmıştır. Barış ile sporun olan vazgeçilmez ilişkisi de yine raporda önemi vurgulanan noktalardan biridir (United Nations, 2003).

İlköğretim çağındaki öğrenciler arasında en çok ilgi gören etkinliklerin başında sportif faaliyetler gelmektedir. Ancak okullar arası düzenlenen spor müsabakalarında, sporun eğitsel işlevinden uzaklaşmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Araştırmalar, okul sporlarında kazanma arzusunun eğlencenin önüne geçtiğini ifade etmektedir. Belirtilen bu düşüncenin, ders programlarında rekabetin ve kazanmanın aşırı şekilde vurgulanmasından kaynaklandığı görüşü öne çıkmıştır. Dolayısıyla, fair play anlayışının ve etik değerlerin beden eğitimi dersi öğretim programlarında kesinlikle yer alması gerektiği vurgulanmaktadır (Willgose, 1984, akt. Özbek, 2008).

Okullarda gerçekleştirilen spor ve fiziksel etkinliklerin, beden eğitimi derslerinin verimli işleyişinde, çocukların aktif bir yaşam sürmelerinde, obeziteyi önlemede, okul uyumlarının gelişmesinde, okula olan ilgilerinin artmasında ve özellikle çocukların yaşam standartları hakkında bilinç oluşturulmasına katkı sağlayarak, yaşam kalitelerini yükseltmede önemli bir etki sağladığı belirtilmiştir (ChinMing-Kai ve diğerleri, 2008).

1.3.1. Okul Spor Programları ve Organize Spor Programları

Okul ve üniversitelerde düzenlenen spor etkinlikleri, eğitim kurumlarında uygulanan spor programlarının temel unsurlarındandır. Spor programları; okul içi ve dışı müsabakaları, beden eğitimi derslerini, spor kulüplerini ve okul takımlarını kapsar. Öğrencilere oyunlar, yarışmalar ve okullar arası müsabakalar aracılığıyla temel strateji ve kullanma imkânı sunar. Çok yönlü ve iyi yapılandırılmış bir spor programı, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimi destekleyerek bireylerde beden eğitiminin önemi hususunda bilinç oluşturur (Bucher, 1987).

Kratee ve Bucher tarafından geliştirilen elmas biçimindeki modern okul-toplum beden eğitimi ve spor modeli, beden eğitiminin aşamalarını hem eşit öneme sahip hem de birbirine bağlı bileşenler olarak ele almaktadır. Geliştirilen bu modelde her aşama, diğerlerinden ayrı olarak değerlendirilir (Bucher, 1987).

Üniversite veya okullardaki spor programları ile temel beden eğitimi programı tüm öğrencilere yönelik olsa da pratikte daha çok başlangıç veya orta düzeydeki öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. Yetenek düzeyi yüksek olan öğrenciler ise genellikle okul takımları veya spor kulüplerinde aktif rol almayı tercih etmektedir (Bucher, 1987).

1.4. ETİK

Etik kelimesi, Eski Yunanca kökenli olup “ahlakla ilgili” anlamında kullanılmaktadır (Dolaşır, 2005).

Etik, Yunanca “karakter” manasına gelen *ethos* kelimesinden türemiştir. Etik, İyonya’lı filozoflardan bu yana “iyi” ve “doğru” kavramlarını, bunların evrenselliğini ve ulaşılabilirliğini sorgulayan bir düşünsel uğraş olarak tanımlanır (Köprü, 2007). Felsefenin bir dalı olan etik, eylemleri iyi ya da kötü olarak değerlendiren, belirli değer ve normlara dayanan bir alandır. Özü itibarıyla etik; insan davranışlarını, belirli normlara göre değerlendirme sürecidir (Dolaşır, 2006).

Temelde etik, ideal bir yaşamın ne olduğuna dair sorgulama ve anlamaya yönelik bir çabadır. Kapsamlı bir pencereden bakarsak hangi eylemlerin yapılabilir ya da yapılamaz olduğunu, hangi değerlere sahip olunabileceğini ve neyin arzu edileceğini ya da edilmeyeceğini belirlemeye çalışır (Pehlivan Aydın, 2002).

Birey ya da grupların neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verirken dayandığı ahlaki ilkelerdir. Bu değerler, iletişimden karar alma süreçlerine kadar birçok konuda iyi ve kötüyle ilgili ölçütlerin oluşmasına katkı sağlar (Kentsu, 2007).

Farklı bir tanıma göre etik, farklı ahlak anlayışlarından ayrı olarak, kişilerin eylem ve davranışlarının felsefi analizidir. Tanımda da belirtildiği üzere etiğin temel ilgi alanı eylemdir. Bireyi eyleme yönlendiren faktörler, eylemin gerçekleştiği şartlar, hedeflenen amaç, sonuçlar, eylemin doğruluğu ve gerektiğinde bu doğruluğun gerekçelendirilmesi, eylemin anlamını belirler (Tepe, 1992, akt. Öngel, 1997).

Eylem, belirli bir amacı güden ve yakın ya da karmaşık bir değerlendirme sürecini içeren bir yapma ya da yapmama durumudur. Bu yapmanın sonucu olarak “davranış” ortaya çıkar, yapmamanın sonucu ise bir “tutum” olarak ortaya konur (Öngel, 1997).

Solomon’a göre etik, temelde iki ana konuya odaklanır. Birincisi, iyi insan olmanın zorunlu kıldığı nitelikler; diğeri ise bireyin davranışlarını şekillendiren ve kısıtlayan kurallardır. Etik bu bağlamda, doğru, yanlış ve ödev ile toplumsal sorumluluk gibi anlayışları sorgular. Daha geniş bir perspektiften etik, tüm eylem ve hedeflerin belirlenmesi; neyin yapılacağı, isteneceği veya edinileceğine dair bilgi sahibi olmaktır (Köprü, 2007).

Etik, ahlak felsefesini inceleyen bir alandır. Etik teoriler, ahlakın kökeni, temeli ve toplumsal yaşamdaki rolüne ek olarak, bireylerin birlikte yaşayabilmesi için gerekenler, birey ve toplum ilişkileri, toplumsal norm ve değerler ve kişisel yaşamın hedefi üzerine fikirler sunar (Çalışlar, 1983, akt. Pehlivan Aydın, 2002).

Netice olarak etik; iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değerleri anlamaya çalışan, davranışları yönlendiren ahlaki bir sistemdir.

1.5. AHLAK

Arapça dilinde "huy" manasına gelen ahlak kelimesi, *hulk* sözcüğünün çoğuludur. Sözcüğün çıkış noktası ele alındığında, bireyin karakterini, davranış biçimlerini ve alışkanlıklarını içerdiği gözlemlenmektedir. Ahlak; bireyin davranışlarını düzenlemeye yönelik kurallar, sınırlamalar ve değerlendirmeler bütünü şeklinde tanımlanabilir (Yapan, 2007).

Bireylerin toplum içindeki davranışlarıyla doğrudan ilişkili olan ahlakın en temel yönü, insanlar arası etkileşimle var olmasıdır. Ahlak kuralları, bu değerlerin sonradan öğrenildiğini ve doğuştan gelmediğini gösterir. Tarihsel olarak çocuklar, uzun süre şekil verilecek bir nesne gibi değerlendirilse de 14. ve 15. yüzyıllarda Rönesans'ın etkisiyle bu yaklaşım sorgulanmış ve değişmeye başlamıştır. O dönemdeki eğitimciler, çocuğu pasif bir varlık olarak değil, içindeki potansiyelin ortaya çıkarılması gereken bir birey olarak görmüşlerdir. Bu düşüncüyü “Çocuk doldurulacak bir kap değil, yakılacak bir ateştir” sözüyle ifade etmişlerdir. Söz konusu dönemden itibaren bu anlayış daha çok benimsenerek günümüze kadar etkisini sürdürmüştür (Binbaşıoğlu, 2000).

Çocuğa ahlaki davranışların kazandırılmasında uygulanması gereken bazı ilkeler şunlardır:

1. Ahlak ve kişilik eğitiminde çocuğun kendi istekleri ve fikirleri ön planda olmalıdır. Dışarıdan yapılan yönlendirmeler ancak çocuğun iç dünyasıyla örtüştüğü sürece etkili olur. Eğitimde, çocuğun bireysel gelişimiyle toplumun beklentileri arasında bir denge kurulması önemlidir. Çocuğun bedensel, zihinsel, toplumsal ve duygusal yönleri, toplumun değerleriyle uyum içerisinde geliştirilmelidir.

2. Ahlak soyut bir kavram olsa da ahlak eğitimi somut bir süreçtir. Bu eğitim, uygulama ve deneyim yoluyla gerçekleşir. Çocuğun okulda, ailede ya da günlük yaşamında karşılaştığı her durum, ahlaki kuralların öğrenilmesine katkı sağlar.
3. Ahlaki gelişim yalnızca çocuğun toplumsal yönüyle değil, onun tüm gelişim alanlarıyla ilgilidir. Duygusal, fiziksel, cinsel ve psikolojik gelişim gibi birçok yön, ahlaki davranışların temelini oluşturur.
4. Çocuğun iyiyi istemesi ve kötünden uzak durması ahlaki eğitimin temelini oluşturur. Çocuk, doğru davranışı benimseyebilmek için içinde zamanla gelişecek bir yeti olan empati duygusu geliştirmelidir.
5. Önemli bir diğer nokta ahlaki davranışların çocukta alışkanlığa dönüştürülmesidir. Doğru davranış sergilediğinde takdir edilmeli ve olumlu pekiştirme yapılmalıdır. Olumlu davranışın tekrarı desteklenmeli, olumsuz davranışlara ise olanak tanınmamalıdır. (Binbaşioğlu, 2000).

1.5.1. Spor Ahlakı

İnsanların gündelik hayatlarında gerçekleştirdiği eylemler bazen olumlu, bazen olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu davranışlar toplumsal fayda sağlayabileceği gibi zarar da verebilir. Ahlak, bireyin içsel hazza ulaşmasını, ruhsal olarak gelişmesini ve potansiyelini ortaya koymasını hedefler. Temel amacı, bireye ideal yaşam biçimini oluşturmaktır (Yapan, 2007).

Spor, hareket temelli bir aktivite türüdür. Sporun da diğer oyunlarla aynı sebepten kendi doğasından kaynaklanan kuralları ve temel prensipleri bulunur. Her spor dalı kendine özgü özellikler taşısa da genel anlamda tüm sporlar ortak etik kurallara dayanır. Bu kurallar, sporu ahlaki bir eylem olarak somutlaştırır (Erdemli, 2006).

Spor etkinlikleri bireyin keyifli ve eğlenceli zaman geçirmesini sağlar. Öte yandan bireyi kendi isteğiyle, sporun gerektirdiği bazı kurallar doğrultusunda hareket ettirir. İşte spor ahlakı bu noktada devreye girer. Spor ahlakı, dışarıdan eklenmiş kurallardan daha çok sporun doğasından beslenir. Bu nedenle, sporla birlikte kazanılan erdemler de doğrudan sporun yapısıyla bağlantılıdır (Öngel, 1997).

Seçkin ve başarılı olma arzusu, insana daima cazip gelmiş ve onu motive etmiştir. İnsan, yaşamın her aşamasında kazanmanın verdiği tatmini yaşamak ve bu yolla maddi kazanç elde etmek için sürekli efor sarfetmektedir. Sosyal bir varlık olan birey, yaşadığı

toplumun değerleri doğrultusunda hayatını sürdürür. Bu ortamda başarılı olmak için çaba sarf eder, kendi davranışlarını değerlendirir, zararlı olanları ayıklar ve kendini geliştirir (Yoncalık ve Gündoğdu, 2007).

Toplum ve ahlakın sahiplendiği kültürel değerlerin bireyler tarafından benimsenmesi, kişilerin yükümlülüklerini fark edip, bunları olumlu bir şekilde yerine getirmesi; sağlıklı ve dengeli bir toplum yapısının oluşmasına katkı sağlar. Ahlak, insanlar arası ilişkileri düzenleyen kurallar bütünüdür. Ahlaki davranışların temelinde benlik gelişimi yer alır ve bu gelişimde toplumun rolü oldukça fazladır. Bunun sebebi ise bireyin başkalarıyla doğrudan etkileşim kurmadan davranışlarını şekillendiremeyeceği gerçeğidir (Güngör, 2000).

Günümüzde spor, her yaş grubundan bireyin farklı branşlara katılımıyla ortaya çıkan toplumsal bir faaliyet haline gelmiştir. Teknoloji ve bilimdeki gelişmelerle birlikte işte geçen srelerin azalması, yetişkinlerin spora daha fazla zaman ayırmasını sağlamış ve bu grup spordaki orta basamağı meydana getirmiştir. Artan ğrenci sayısı ve ikili eğitim-ğretim zorunluluğu ise öğrencilerin ve gençlerin spordaki ilk basamağı oluşturmasını sağlamıştır. Zirvede ise sporu profesyonel olarak icra eden bireyler yer alır (şahin, 1998).

Küçük yaşlarda spor yapan bireylerin günde 2 ila 4 saat süren antrenmanlara katılması, çocukluk, ergenlik ve ahlaki gelişimleri açısından önemli bir konudur. Bu durum, ahlaki boyutları da içeren genel bir tartışma alanıdır. Çocuğun oyunla büyüdüğü anlayışı, yerini artık antrenmanla büyüdüğü anlayışına bırakmıştır (şahin, 1998).

Sporu icra eden bireyin zaman içinde kendini geliştirme süreci ve bu süreçte karşılaştığı engel ve sıkıntılara karşı gösterdiği direnç azim olarak tanımlanır. Gösterilen çaba her zaman başarıyla sonuçlanmayabilir. Başarısızlığın nedenlerini irdeleyen sporcu yeniden başarmanın yöntemlerini bulmaya çalışır. Bu süreçte birey kendisi için mücadele ederken karakterini de şekillendirir. Ancak çoğunlukla azimle karıştırılan hırs, spor ahlakını zedeler ve bu değer yalnızca yüzeyde kalır (Erdemli, 2006).

1.6. SPORDA ETİK

Spor etiği, sporun ilerlemesinde etkili olan tarafların; açıklık, dürüstlük, tarafsızlık, adalet ve saygı gibi evrensel değerlere uygun hareket etmesini esas alır. Bu anlayış, sporun tüm paydaşlarının görev ve sorumluluklarını etik temellere

dayandırmasını amaçlar. Spor etiğinin temel hedefi, bireylerin toplumca kabul görmüş etik ilkeleri benimseyip, bunları sportif davranışlarına aktarabilmesidir. Bu sürecin sağlıklı işlemesi ise beden eğitimi öğretmenlerinin ve antrenörlerin etik konusunda bilinçli ve bu ilkeleri davranışlarında uygulayabilecek seviyede donanımlı olmalarına bağlıdır (Bergman, 2000).

Etik anlayışı, başkalarına karşı duyarlılığı, dürüstlüğü, bireysel farklılıklara ve gereksinimlere saygı göstermeyi, kişisel davranışlardan sorumlu olmayı ve Fair play'e sadık kalmayı içerir (Lumpkin, 1990, akt. Mirzeoğlu ve diğerleri, 2006). Spor etiği çerçevesinde Fair play, insanın küresel ve yüce değerlerini temsil eder. İnsan olmanın nihai amacı bu değerlere sahip olmaktır (Orhun, 1991, akt. Öngel, 1997).

Sporcuların dini inanışlar farklı olsa da sporun temel ahlaki ilkeleri evrenseldir ve etik ilkeler de bu ortak değerlere dayanır. Toplumda insanlar çeşitli ilke, inanç ve değerler taşır; bunlar genellikle ahlaki ve sosyal normlar olarak gruplandırılır. Bu değerler, bireysel gelişim kadar toplumsal yapının oluşmasında ve gelişiminde de önemli bir rol oynar (Lumpkin ve diğerleri, 2003). Bu ahlaki ve sosyal değerler:

- Ahlaki Değerler

Samimiyet, saygı, hürmet, dürüstlük, adalet, doğruluk

- Sosyal Değerler

Azim, çok çalışmak, iş birliği, örnek insan, bağlılık, adanmışlık, vefalılık, güçlülük, sorumluluk, bağlılık, fedakârlık, kararlılık, dostluk, hayran bırakmak olarak belirtmektedir (Lumpkin ve diğerleri, 2003).

1.7. SPORDA ETİK İLKELER

Spor etik ilkeleri, sporun çeşitli taraflarının, yani sporcuları, yönetenlerin, antrenörlerin ve taraftarların, **dürüstlük**, **adalet** ve **saygı** gibi evrensel değerlere uygun hareket etmelerini öngörmektedir. Bu ilkelere göre:

1. Sporcuların araç olarak kullanılmaması gerekir. Sporun amacı, elde edilecek maddi kazançlar değil, sportif başarılar olmalıdır.
 - a. Yöneticiler ve antrenörler, tüm sporculara saygı çerçevesinde yaklaşmalı ve onların bireysel değerlerine önem vermelidir.
 - b. Rakip sporcular da birbirlerine karşı saygılı olmalı, bilinçli olarak zarar vermek veya psikolojik baskı uygulamak gibi eylemlerden kaçınmalıdır.

- c. Ekipmanlar ve kurallar, tüm katılımcıların güvenliğini sağlamalıdır.
- 2) Müsabakalarda adalet ön planda olmalıdır.
 - a. Turnuva yönetimi ve maç denetimleri, tüm katılımcılara eşit şartlar sunan objektif kurallara dayanmalıdır.
 - b. Yarışmalar, sadece fiziksel beceriler, strateji ve şansa dayalı olmalı; doping ya da yolsuzluk gibi etik dışı yöntemlerle sonuçlar manipüle edilmemelidir.
- 3) Katılım ve ödüller başarıya dayalı olmalıdır.
 - a. Spor etkinliklerine katılım, cinsiyet, dil, din, ırk veya toplumsal statüye bakılmaksızın kabiliyet ve motivasyona göre belirlenmelidir.
 - b. Kaynak dağılımı yapılırken, kadın ve erkek sporculara eşit davranılmalı, cinsiyet bakımından adaletsizliklere yer verilmemelidir.
- 4) Sporda güvenliği sağlamak esastır.
 - a. Sporcuların fiziksel ve psikolojik sağlıklarını korumak ve sağlık sorunlarını önleyici tedbirler almak yönetici ve antrenörler için en başta gelmelidir.
 - b. Rakip sporcular birbirlerine karşı isteyerek zarar verme eğiliminde olmamalı, güvenliği tehdit eden hareketlerden uzak durmalıdırlar (Eitzen, 1993, akt. Obuz, 2009).

Centilmenlik; saygılı, görgülü ve arkadaşça bir tutum sergilemek anlamına gelir (Türk Dil Kurumu, tdkterim.gov.tr). Olumsuz durumlara yapıcı yaklaşmayı, küçük sorunları büyütmeden kabul etmeyi ve eleştirmeden çözüm üretmeyi de kapsar. Aynı zamanda olumsuzluk yerine pozitif davranışlar sergilemeyi ve iyi niyetli olmayı ifade eder (Organ, 1988, akt. Çetin ve diğerleri, 2003).

Alçakgönüllülük, doğruluk, yiğitlik gibi ahlaki açıdan değerli özelliklere sahip olma hâlini belirten kavram erdemlilik (Türk Dil Kurumu, t.y.). Bireyin kendi varlığına karşı sorumluluk bilinci taşıması da erdemliliğin farklı bir tanımıdır (Pehlivan ve Konukman, 2004).

Sportif erdem, spor branşlarının her birinin kendi iç yapısına ve genel spor anlayışına bağlı olarak ortaya çıkan kurallara uygun davranışları içerir. Eşitlik ilkesine saygı göstermek, en üst seviyede çaba ile oyuna dahil olmak, doping gibi hileli yollardan uzak durmak ve duygusal dengeyi koruyarak sadece spor için spor yapmak,

bu erdemlerin temelini oluşturur. Bu ilkeler, her sporcunun kendiliğinden ve doğal olarak benimsemesi gereken davranış biçimleridir (Erdemli, 1996).

Dürüstlük, bireyin hem söz hem de davranışlarında doğru olmaktan sapmaması manasını taşımaktadır (Türk Dil Kurumu, 2017). Eşitlik prensibi ise Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesinde net bir şekilde yer almaktadır. Maddeye göre: "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." (T.C. Anayasası, 1982, md. 10).

Bireyler, okulda sunulan olanaklardan aynı miktarda faydalanma, diğerleri ile eşit muamele görme ve aynı zamanda başarıya ulaşma yolunda eşit imkanlara sahip olma hakları vardır (Pehlivan Aydın, 2002).

Bir başkasının fikir ve duygularını anlamak, bunların farkına varmak ve onları tarafsız biçimde içselleştirmeye çalışmaktır (Budak, 2000).

Başta müsabakalar sırasında olmak üzere beden eğitimi ve spor ortamlarında empati becerilerinin spor branşına bağlı olarak farklı düzeylerde etkili olması doğal bir durumdur. Takım sporlarında ise sporcunun, takım arkadaşları, antrenörü ve rakip oyuncularla empati içinde ilişkiler kurabilmesi; takım içi uyumun sağlanmasına, bireylerin birbirinin tepkilerini önceden kestirmesine ve dolayısıyla takım başarısına olumlu katkı sağlayabilir (Dorak ve Vurgun, 2006).

Yıldıran (2005) "Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü" adlı çalışmasında, beden eğitimi dersinde empatiyi desteklemeyen bazı olumsuz tutumlara dikkat çekilmiştir. Bu durumlar arasında; dışlanan öğrencilere fırsat tanımama, faul ya da hataların kabul edilmemesi, hakaret içeren davranışlara maruz kalma, yetenekli öğrencilerin hep aynı takımda yer almak istemesi, mağlubiyetin sorumluluğunu başkalarına yükleme, fiziksel başarısızlıklarıyla alay edilen öğrenciler ve sürekli aynı kişilere sorumluluk verilmesi gibi örnekler yer almaktadır.

Öğrencilerin empati kurma becerilerini geliştirmek için beden eğitimi öğretmenleri tarafından kendilerine yönlendirici sorular sorularak düşünmeye teşvik edilmeleri gerekir. Öğrencilerin, kendilerini başkalarının yerine koyarak onların hislerini ve düşüncelerini kavramalarını sağlamak amacıyla şu tarz sorular sorulabilir:

- "Rakibin, yaptığın hatalı bir hareket sonrası seni küçük düşürecek söylemlerde bulunsaydı ne hissederdin?"

- “Her seferinde takımlara oyuncu seçilirken en sona kalan kişi sen olsaydın, bu seni nasıl etkilerdi?”
- “Başarısız bir hareketinde arkadaşların sana gülselerdi ne düşündürdün?”
- “Bir mağlubiyetin sorumluluğunun yalnızca sana bağlı olduğu söyleneceydi, bu durumu nasıl karşıladın?”

Bu sorular, öğrencilerin olaylara farklı açılardan bakmasını sağlayarak empatik düşünmelerine katkıda bulunur. Sonuç olarak, bu yaklaşımla öğrenciler sadece durumu anlamakla kalmaz, aynı zamanda olumsuz bir durumu nasıl daha yapıcı hale getirebileceklerine dair çözümler de üretirler (Yıldıran, 2005).

1.8. SPORDA ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR

Konu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalar ışığında sporda etik dışı davranışlara dair pek çok örnek tespit edilmiştir.

1.8.1. Sporda Saldırganlık

Bireyin çevresine zarar verme maksadıyla kasıtlı olarak gerçekleştirdiği psikolojik ya da fiziksel eylemle, literatürde "saldırı" ya da saldırganlık olarak tanımlanır (İkizler ve Karagözoğlu, 1997).

Saldırganlık, bireylerin başkalarının haklarına saygı göstermeden hareket etmesi, bu hakları engellemesi ya da uygun ortamların oluşmasını bilinçli olarak önlemesi şeklinde tanımlanabilir. Fiziksel ya da duygusal baskı içeren bu davranışlar, çoğu zaman öfke veya kin gibi olumsuz duyguların dışı vurumu olarak ortaya çıkar. Bu tür eylemler, bireyin çevresindekilerin saygısını yitirmesiyle de sonuçlanabilir (Halis ve ark., 2005).

Saldırganlıktan söz edebilmek için, ilk olarak bireyin bir davranışta bulunması, bu eyleminin zarar verme amacı taşıması ve gerçekten zarara yol açması gerekir. Bu tür eylemler hem psikolojik hem de fiziksel bir şekilde olabilir. Fiziksel saldırılar arasında fiziki olarak şiddet gösterme yani vurmak, tekme atmak ya da dirsek atmak vb. yer alırken; hakaret, kötü anlam içeren söylemler ya da tükürme gibi eylemler de psikolojik saldırganlık örnekleri arasında sayılabilir (Tiryaki, 2000).

Bir davranışın saldırganlık olarak değerlendirilebilmesi, hedefinde canlı bir varlığın bulunması koşuluna bağlıdır. Yedek kulübesinde oturan bir teknik direktörün kaçan gol sonrası kulübeye vurması, görevli kartını etrafa fırlatması; ya da bir voleybol antrenörünün maçı yöneten hakemlerin kararlarına kızarak havlusunu yere atması, saldırganlık sayılmaz (Tiryaki, 2000).

Sporda görülen saldırgan davranışlar genel olarak iki gruba ayrılır. Bunlardan biri “dışa yönelik saldırganlık”tır ve bu saldırı türü, iki alt başlık altında ele alınır: araç kullanılarak gerçekleştirilen saldırganlık ve doğrudan (temel) saldırganlık. Dışa yönelik saldırılarda hedef alınan kişiler genellikle hakemler, rakip sporcular, takım arkadaşları, antrenörler ya da izleyicilerdir. Bunun yanı sıra, öğrenciler ve beden eğitimi öğretmenleri de hem saldırıda bulunan hem de saldırıya uğrayan taraf olabilirler (Baumann, 1994).

Araçlı saldırganlık, öğrenilen ve bilinçli olarak uygulanan bir davranış biçimidir. Genellikle belirli bir amacı gerçekleştirmek için önceden düşünülerek gerçekleştirilir. Bu tür saldırganlık hem oyun kuralları içinde hem de bu kuralların dışında meydana gelebilir. Örneğin hentbolda branşında defans oyuncular, rakiplerini kural dışı hareketlerde bulunmadan durdurmaya çabalarırken, istemeden de olsa sakatlanmalara yol açabilirler. Özellikle deneyimsiz ya da aşırı hırslı sporcular, bu tür müdahaleleri bilinçsizce yaparak rakibe zarar verebilir. Her spor branşı, araçlı saldırganlık açısından kendine özgü değerlendirmelere sahiptir. Amerikan futbolunda ‘tutma’ ve ‘çarpma’ doğal kabul edilirken, basketbol gibi sporlarda aynı eylemler faul olarak değerlendirilebilir. Yine 1500 metre koşusunda bir rakibe omuz atmak kusurlu bir hareket iken futboldaki omuz müdahalesi oyun kuralları çerçevesinde normal bir durumdur (Baumann, 1994).

Araçsal saldırganlıkta temel hedef, doğrudan karşı tarafa zarar vermek değil, belirli bir amaca ulaşmak için saldırgan davranışı bir araç niyetine kullanmaktır. Bu amacı taşıyan davranışlar genellikle statü elde etme, ödül kazanma ya da takdir görme gibi güdülerle ortaya çıkabilir (Tiryaki, 2000).

Araçlı saldırganlık, aşırı kazanma isteği ya da duygusal tepkilerle birleştiğinde, zamanla temel ya da duygusal temelli saldırganlık biçimine dönüşebilir (Bauman, 1994).

Temel (primer) saldırganlık, iki farklı biçimde ortaya çıkabilir. Birincisi, sporcunun doğrudan kendisini tahrik eden kişiye yönelik tepkisidir. İkincisi ise, yaşanan öfke ve hırsın, olayla doğrudan ilgisi olmayan başka bireylere yönlendirilmesidir. Örneğin, hakemin hatalı kararı karşısında sinirlenen bir sporcunun, bu öfkesini rakip oyuncuya sert ve sakatlayıcı bir faul ile yansıtması bu duruma örnek olarak verilebilir (İkizler ve Karagözoğlu, 1997).

Diğer saldırı türü ise "Kendine Yönelik Saldırı"dır. Bu tür saldırganlıkta sporcu, yarışma ya da karşılaşma sırasında yaşadığı olumsuz duygular sonucu kendisine zarar verici davranışlarda bulunabilir. Örneğin, kaçırılan bir penaltı vuruşu sonrası futbolcunun öfke ve hayal kırıklığıyla kale direğine vurarak ayağını sakatlaması bu duruma örnek verilebilir. Ancak, bu tür davranışlara sporda oldukça az rastlanır (İkizler ve Karagözoğlu, 1997).

1.9. SPORDA ŞİDDET

Sporla ilgilenen bireylerin, dostluk, dürüstlük, erdem ve barışçıl tutum gibi değerleri benimsemiş olması beklenir. Spor, uluslararası düzeyde arkadaşlık ve dostluk ilişkilerinin gelişmesine katkı sunar. Yine de insan doğasında var olan yıkıcı ve saldırgan eğilimler, zaman zaman spor ortamlarında da ortaya çıkabilmektedir (Özbek, 2008).

Şiddet, genel anlamda bir hareketin ya da gücün yoğunluğunu tanımlamak için kullanılır. Spor bağlamında ise, bazı sporcular karşıt görüşleri anlaşma ya da ikna yoluyla değil, kaba kuvvete başvurarak sonuca etki etmeye çalışabilir. Oysa spora katılan her birey, aktif ya da pasif olsun, centilmenlik, erdem, dürüstlük ve barışçıl tavır gibi değerleri benimsemelidir. Bu değerlerin geliştirilmesinde sporun etkili olduğu düşünülür. Ancak, küçük yaşlarda oyunla tanışmamış, sosyal ilişkilerde sorun yaşayan, sadece kendi hakkına saygı bekleyip başkalarının haklarına duyarsız kalan bireyler var oldukça, sporda şiddet kültürel bir sorun olarak varlığını sürdürecektir (Şahin, 1998).

1.10. AYRIMCILIK

Ayrımcılık kapsamında en dikkat çeken unsurlardan biri ırkçılıktır. Ayrıca din, cinsiyet, kültür ve engelli bireylere yönelik ayrımcı tutumlar da bu başlık altında değerlendirilmektedir (Donuk ve Şenduran, 2006).

1.11. DOPİNG

Doping, sporcunun kendisi veya antrenör, yönetici, doktor, teknik direktör, masör, fizyoterapist gibi kişilerin yönlendirmesiyle, bedensel ve zihinsel performansı yapay yöntemlerle artırmak hedefiyle ya da yalnızca müsabakaya dahil olabilmek için, tıbben faydalı ve uygun olmayan maddeleri bedenine alması şeklinde açıklanabilir (Çınar ve ark., 2010).

Bir başka tanıma bakıldığında doping; sağlıklı bireylerin yarışmalardaki performanslarını doğal olmayan yollarla ve fair play ilkesine aykırı şekilde artırmak maksadıyla, vücutlarına yabancı maddelerin alınması ya da normal fizyolojik maddelerin farklı biçim ve yollarla kullanılmasıdır (Donuk ve Şenduran, 2006).

1.12. FAİR PLAY (SPORTİF ERDEM)

Türkçe'deki "sportif erdem" kavramının karşılığı İngilizce bir terim olan "fair play"dir. Bu ifadenin kökenine bakıldığında, "fairness" sözcüğü öne çıkar. Fairness; dürüstlük, adil karar verme, mertlik ve insanca bir yaşam tarzını ifade eder. 19. yüzyıl İngiltere'sinde bu kavram, Gentleman yani efendi bireylerin ayırt edici özelliği olarak kabul edilirdi. Böyle kişiler sadece sporda değil, yaşamın her alanında fairness ilkesini gözetmekle yükümlüydü (Yıldıran, 1992).

Günümüzdeki fair play anlayışının temelleri, 19. yüzyıl Viktorya dönemi İngilteresi'nin sosyal ve kültürel değişim süreci içinde atılmıştır (Yıldıran, 1992).

1974 yılında Uluslararası Fair Play Komisyonu tarafından hazırlanan ve tüm ülke ile spor kuruluşlarına iletilen bildirgede, fair play; bireyin takım arkadaşlarına, rakiplerine, kendisine, izleyicilere, hakemlere ve topluma karşı saygı temelli bir yaşam anlayışı olarak tanımlanmıştır. Bu anlayış, "bedeli ne olursa olsun kazanma" düşüncesini yok saymaktadır (Şahin, 1998).

Sportmenlik, sporcuların rakiplerine saygı göstermeleri, fair play ruhunu benimsemeleri, kurallara saygı göstermeleri ve müsabakanın sonucuna saygı duymaları anlamına gelir. Rekabet, herkesin hayatta kalmak veya hayatta kalmak için bir şekilde başkalarına karşı mücadele ettiği bir sosyal yaşam deneyimidir. Yarışma, bireyler veya takımlar arasında belirlenmiş kurallar çerçevesinde hegemonya amaçlı yapılan bir faaliyettir. Bu, kazananın ortaya çıkması için belirlenen süre içinde bir kavga meydana geldiğinde gerçekleşir (Păunescu ve diğerleri, 2013).

Fair play, sporda dürüstlük ve adaleti temel alan evrensel bir ilke olarak kabul edilmektedir. Bu anlayış, sporun etik temeller üzerine inşa edilmesini hedeflemektedir. Zira adil bir ortam oluşturulmadan sporun taşıdığı anlam ve amaç da geçerliliğini yitirir (Canadian Centre for Ethics in Sport [CCES], t.y.).

Fair play yalnızca kurallara bağlı kalmayı değil, aynı zamanda bir yaşam felsefesini temsil eder. Sporun bireylere, özellikle de çocuklara kazandırması beklenen olumlu değerlerin ve tutumların temelinde fair play anlayışı yer alır. Bu anlayış, sporun tüm bileşenleriyle uyum içinde olmayı ve karşılıklı anlayışı öne çıkarır (Canadian Centre for Ethics in Sport [CCES], t.y.).

Fair play kavramının ne denli anlamlı olduğunu gösteren çarpıcı bir olay 2 Kasım 1969'da Madrid'de yaşanmıştır. Real Madrid ile Sabadell takımları, Santiago Bernabéu Stadyumu'nda binlerce taraftar önünde karşı karşıya gelmiştir. Maçın 50. dakikasında Sabadell forveti Pedro Zaballa, kaleciyle baş başa kaldığı anda rakip kalecinin yere düştüğünü fark etmiş ve gol atma fırsatına rağmen topu kaleye göndermemiştir. Bu davranışın ardından Sabadell maçı 1-0 kaybetmiş; taraftarlar ve yöneticiler Zaballa'yı eleştirirken, Uluslararası Fair Play Komitesi oyuncunun bu örnek davranışını ödüllendirmiştir (Şahin, 1998).

Spordaki “üst ahlak” anlayışı, fair play ruhu aracılığıyla somutlaşmaktadır. Fair play, yalnızca oyun kurallarına uymakla sınırlı kalmayıp hem sporcuların hem de taraftarların evrensel ahlaki değerleri ve saygılı davranışları benimsemelerini ifade eder (Orhun, 1991).

Fair play için yapılan birçok tanım vardır. “*Hasmın şanssızlığı nedeniyle elde edilen galibiyetin reddi*” (TMOK, 1985). “*Fair play vicdanının sesini dinlemektir*” (Arpınar, 2007). Fair play “*kuvvet ile adaletin uyumudur*” (TMOK, 1985).

Fair play, yalnızca yarışmacıların oyun kurallarına eksiksiz uymalarını değil, aynı zamanda sporcuların müsabakalarda centilmence ve olumlu bir tutumla mücadele etmelerini de kapsar (TMOK, 1988).

Fair play, sporcuların müsabaka sırasında zorlu koşullarda bile kurallara farkında olarak, sabırlı ve tutarlı biçimde bağlı kalmalarıdır. Bu anlayış, eşitlik ilkesini temel alır; haksız avantajları reddetmeyi, rakibin dezavantajlarını lehine çevirmemeyi ve rakibi bir düşman değil, oyunun eşit bir paydaşı olarak görüp ona saygı duymayı içerir. Bu yönüyle Fair play, yalnızca kurallara uymak değil, aynı zamanda bir spor ahlaki felsefesidir (Yıldıran, 2004).

Spor her bireyin yapabileceği bir faaliyettir; ancak bireyin spora yaklaşımı belirleyicidir. Kişi, kendine ve rakibine saygı gösterdiğinde, eşitlik ilkesine bağlı kaldığında, paylaşımcı davrandığında ve adil olmayı benimsediğinde spor gerçek anlamına kavuşur. İşte bu değerlerle birlikte yürütülen spor, fair play ruhunu yansıtır (Şahin, 1998).

Fair play kavramı zaman içerisinde farklı anlamlar kazanmıştır. Başlangıçta yalnızca “iyi oyun” anlamında kullanılırken, sonrasında “iyi oyun sergileyebilmek için gerekli olan ruhsal durum ve sportmence davranış” biçiminde değerlendirilmiştir. İlerleyen zamanlarda ise oyuna katılım sağlayan her bireyin sergilemesi gereken tutum ve davranışların bütünü olarak tanımlanmıştır. Fransa’da ise bu kavram, zamanla spor alanlarının ötesine taşarak sosyal yaşamda da “genel dürüstlük” anlamında kabul görmüştür (Erdemli, 1992).

Yapılan tanımlamalardan hareketle fair play kavramı iki farklı yaklaşımla ele alınabilir. Biçimsel (formal) fair play, oyunun belirlenmiş kurallarını kabul etmeyi ve bu kurallara mutlak biçimde uymayı ifade eder. Biçimsel olmayan (informal) Fair play ise zorunlu kuralların ötesinde, sporcunun rakibiyle eşit koşullar altında mücadele etme isteğini ve olası adaletsizlikleri önlemek için çaba göstermesini kapsar. Bu anlayış, hakem kararlarına saygı göstermeyi, kararlar aleyhte olsa dahi anlayışla karşılamayı ve hem galibiyet hem de mağlubiyet durumlarında mantıklı davranmayı içerir (Ateşoğlu, 1974).

Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu’nda öğrenim gören bireylerin olimpiik konulara dair bilinç durumları inceleyen bir çalışmada, olimpiik idealler arasında yer alan “Fair play” kavramına yönelik yazılı görüşleri analiz edilmiştir. Öğrenciler, fair

play'i tanımlarken; etik ve ahlaki değerler, barış, karşılıklı saygı, dostluk, dürüstlük, centilmenlik ve kurallara bağlılık gibi temalara vurgu yapmışlardır (Çoknaz ve diğerleri, 2008).

Morgan (2007), fair play'in oyun ve spor bağlantısını ele alırken, sporun günlük yaşamın zorunlu bir parçası değil, birey tarafından özgürce tercih edilen bir oyun biçimi olduğunu ifade etmiştir. Sporun temel hedefinin, faaliyetin kendisinden ve yapılmasından alınan keyif olduğunu; ancak aynı zamanda bir rekabet ve kazanma unsuru taşıdığını vurgulamıştır. Sportif faaliyetlerin doğasında belirli beceriler barındırdığını ve bu becerilerin zamanla standartlaştığını belirtmiştir. Sporun hem bir oyun hem de bir yarışma olduğunu ifade eden araştırmacı, beceri testlerine zemin oluşturduğunu, doğal ve sınırlandırılmış nitelikler gerektirdiğini dile getirmiştir. Bununla birlikte bazı spor müsabakalarında Fair play ve sportmenliğin olumsuz olarak etkilendiğine de dikkat çekmiştir. Fair play'in önemini ise dürüst rekabet, kural ve ilkelere saygı, uzlaşma ve oyuna duyulan saygı gibi temel kavramlarla açıklamıştır.

Spor, bütünsel bir bakış açısıyla ele alındığında, bireyin kusursuzluğa ulaşmasını amaçlar. Çocukların spor etkinliklerinde kurdukları sosyal ilişkiler sırasında Fair play anlayışı doğrultusunda dürüst kararlar verebilme becerileri, toplumsal düzeyde tatmin edici ve sağlıklı bir yaşam için ihtiyaç duyulan öğrenme ve düşünme yeteneklerinin gelişimine katkı sağlar (Basım ve Argan, 2009).

1.13. FAİR PLAY TARİHİ VE DOĞUŞU

Fair play kavramının kökeni, 15. yüzyılda İngiltere'deki şövalyelik devrine kadar dayanmaktadır. İlk olarak "foul play" terimiyle, yani adil rekabeti ve fırsat eşitliğinin devamlılığını sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. 16. yüzyılda Shakespeare tarafından "fair play" ifadesi kullanılmış, bu terim 18. yüzyılda spor literatüründe yerini almıştır (Genelkurmay Başkanlığı, 2005).

Rönesans'tan sonra, öncelikle 17. Yüzyıldan başlayarak Avrupa genelinde eğitime dair büyük bir ilgi ve kaygı ortaya çıkmıştır. Felsefi düşüncelerdeki gelişmeler, farklı yaşam tarzları ve dünya görüşlerine uygun bireyler yetiştirme çabasını da beraberinde getirmiş, bu durum eğitim anlayışlarını derinleştirmiştir (Erdemli, 1996).

İngiltere'de 18.yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarında, okul sporları bağlamında ilk defa *fair play* kavramı kullanılmıştır. Bu terim, sadece spora değil, spor

aracılığıyla verilen eğitime dair bir ilke olarak öne çıkmıştır. O dönemde İngiltere'deki soylular, kendilerini "centilmen" olarak tanımlar ve bu unvana uygun şekilde, oyun kurallarına ve rakibe saygı göstermeyi de benimserlerdi. *Fair play* kavramı da bu bağlamda, özellikle İngiliz okullarında ve okullar arası spor etkinliklerinde yaygınlaşmıştır. Kavramın okul sporları kapsamında doğuşu bir rastlantı değildir; çünkü bu yaklaşım, erdemli bireyler yetiştirme amacının bir yansımasıdır. İngiliz eğitim sistemi, öğrencilerine takım ruhunu, mücadele etmeyi ve sınıflar arası yarışmalarla hedefe ulaşmayı öğretmeyi amaçlamış, bireyin kendi potansiyeli çerçevesinde gelişmesini teşvik etmiştir (Alpman, 1972).

Türkiye'de fair play anlayışı, 1981 yılında Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) çatısı altında kurulan fair play Komisyonu ile resmiyet kazanmıştır. Komisyon, Fair play kültürünün toplumda benimsenmesini ve bir yaşam tarzı haline gelmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda her yıl çeşitli alanlarda hem toplumsal hem de sportif fair play ödülleri verilmektedir. 1982 yılında yapılan değerlendirmelerde, 15 yaşındaki sağır ve dilsiz bir yelkencinin, Yunan rakibini yanlış rotadan dönmesi konusunda uyararak doğru yönü bulmasına yardımcı olması dikkat çekmiş ve bu davranış fair play örneği olarak ödüllendirilmiştir (TMOK, 2002).

Türkiye, 1983 yılından itibaren fair play ödülü kazanan sporcularını Uluslararası fair play Komitesi'ne bildirmeye başlamıştır. Bu yıl, ülkemizin fair play alanındaki ilk uluslararası başarısı olarak kabul edilmektedir. Konya Amatör 1. Küme takımlarından Derbentspor'un kalecisi 23 yaşındaki İsmet Karababa, bir maç sırasında topun çizgiyi geçip geçmediği konusunda hakemin kararsız kalması üzerine, gol olduğunu belirterek kendi takımının yenilmesini göze almıştır. Bu dürüst davranışı nedeniyle Milli fair play ödülüne layık görülmüş ve Uluslararası fair play Komisyonu tarafından da ödüllendirilmiştir. Karababa, 1983 yılında Paris'te düzenlenen törende Fair Play Trophy ödülünü kazanmıştır (TMOK, 2002).

1993 yılında, Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin statüsüne uygun biçimde bir fair play yönetmeliği hazırlanmış ve Türkiye genelinde fair play kültürünün toplumun tamamına ulaşması, anlaşılması ve ödüllendirilmesi amacıyla TMOK bünyesinde fair play Konseyi kurulmuştur. 1994'ten itibaren ise bu konsey, fair play ödülleri "davranış", "kariyer" ve "tanıtım" olmak üzere üç farklı kategoride vermeye başlamıştır. Her kategori için verilen ödüller; Büyük Ödül (fair play heykeli ve diploma), Şeref

Diploması (gümüş plaket ve diploma) ve Kutlama Ödülü (bronz plaket ve diploma) şeklinde sınıflandırılmıştır (Yıldıran, 2004).

TMOK Fair Play Konseyi, fair play'in sadece spor alanında geçerli bir kavram olmadığını savunarak, 1998 yılından itibaren toplum içinde örnek davranışlar sergileyen bireyleri ve kurumları da ödüllendirme sistemine geçmiştir. Bu yaklaşımla birlikte, 1999 yılından itibaren ödüller iki ana başlık altında toplanmıştır: "Türkiye Fair Play Ödülleri" ve "Toplumsal ve Sportif Fair Play Ödülleri" (Yıldıran, 2004).

TMOK Fair Play Konseyi, fair play ruhunun toplum genelinde benimsenmesini sağlamak amacıyla faaliyetlerini çocuklar, gençler ve genel halk üzerine yoğunlaştırmıştır. Bu anlayışı yaygınlaştırmanın etkili yollarından biri olarak karikatürü seçmiş ve 1996 yılında ülke genelinde karikatür yarışması organize etmiştir. Karikatürlerin, Türk halkının, fikirlerini çizgilerle anlatabilme yeteneğine uygun bir araç olduğu düşüncesiyle başlatılan bu girişim, pozitif geri dönüşler alınca 1997 yılında kapsamı arttırılmıştır. Aynı yıl, yarışmaya ilk, orta ve yükseköğretim öğrencileri de kabul edilmiştir. Türkiye genelindeki yaklaşık 65 bin okula gönderilen katılım çağrısına 1135 eserle dönüş yapılmış ve bu eserler değerlendirme kapsamında incelemeye alınmıştır (Yıldıran, 2004).

1.14. OKUL SPORLARINDA FAİR-PLAY

20.yüzyıl boyunca spor, gittikçe artış gösteren ticari ve siyasi taleplere cevap vermeye başlamış, bu durum sporun ahlaki yönünü öncelik sırasından çıkarmıştır. Profesyonelliğin yükselmesiyle birlikte, amatör ruh zamanla zayıflamış ve değer kaybetmiştir. Bu süreçte fair play anlayışı da dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta eşit koşullarda yarışmayı, fırsat eşitliğini korumayı, rakibe saygı göstermeyi ve oyun içinde insan onuruna uygun davranmayı hedefleyen bu anlayış, zamanla yalnızca kurallara riayet etmenin dahi erdem sayıldığı bir hayat tarzına indirgenmiştir (Yıldıran, 2005).

Nitelikli bir eğitim, insanların dünyaya geldikleri andan itibaren kazanmadığı ancak zamanla fair play ruhuna uygun biçimde ulaşabilecekleri bireysel ve toplumsal becerilerin gelişimi açısından oldukça kritiktir. Özellikle çocuk ve gençlerin hoşgörü, saygı, ahlak ve erdem gibi değerleri benimsemelerinde fair play ruhunun eğitim aracılığıyla kazandırılması, toplumsal ilerleme ve bireysel gelişim açısından önemli katkılar sağlamaktadır (Şahin, 2016). Okullarda verilecek eğitimin, fair play değerlerini

destekleyecek şekilde planlanması; toplumsal uyum, kurallara bağlılık ve saygı kültürünün gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır (Bozdemir, 2017).

Fair play değerleri, okul sporlarından kulüp düzeyindeki faaliyetlere kadar her aşamada bir eğitim prensibi olarak ele alınmalı; sporcular, antrenörler, aileler, hakemler, izleyiciler ve medya tarafından daima desteklenmeli ve gündemin bir parçası olmalıdır (Şahin, 1998).

Bir birey sporun özüne uygun şekilde eğitilmiş olsa bile, olur da çalıştırıcısı, öğretmeni ya da okul müdürü, sadece okulun, takımın veya bölgenin adını öne çıkarmaya odaklanıyor ve başarıyı sürekli ön planda tutuyorsa, bu durum fair play anlayışına zarar verir ve sporun temel değerlerini olumsuz etkiler (Erdemli, 1996).

Yapılan araştırmalar, fair play bilincini beden eğitimi derslerinde kazanmayan öğrencilerin sergilediği olumsuz davranışlarda, öğretmenlerin fair play yaklaşımının da işlevi olduğunu göstermektedir. Futbolda fair play'e yönelik beden eğitimi öğretmenlerinin tutumlarını inceleyen bir çalışmada, öğretmenlerin bu kavrama yönelik bakışlarının genellikle başarı odaklı olduğu ve son zamanlarda okullar arası müsabakalarda yaşanan şiddet olaylarının, öğrencilerin "ne olursa olsun kazanmak" düşüncesiyle yönlendirildiğini ortaya koymuştur (Sezen ve Yıldırım, 2007).

Fair play beklentisinin en fazla olduğu alan, yarışma temelli spor dallarıdır. Bu beklenti, sporun amatör düzeyden profesyonelliğe doğru ilerlemesiyle birlikte daha da artar. Çünkü profesyonel düzeyde başarı baskısı daha yüksektir. Özellikle bu baskının okul sporlarında hissedilmesi, yalnızca sporun doğasına değil, aynı zamanda bireyin ve toplumun sağlıklı gelişimine de zarar verebilir. Öğrenciler, başarıya ulaşmak için burs kazanma ya da sınavdan yüksek not alma kaygısıyla yoğun bir baskı hissedebilirler. İlköğretimden üniversiteye kadar süren sınav maratonu, eğitimi bir yarışa dönüştürmüş ve "kazanan ilerler, kaybeden geri düşer" anlayışı yaygınlaştırmıştır. Oysa kendi başına değer taşıyan spor, yalnızca performansa odaklandığında ticari bir değere indirgenmektedir (Şahin, 1998). Oluşan bu ortam gizli profesyonelliğin en çarpıcı ve sorunlu yönlerinden biridir (Erdemli, 1996).

Yapılan araştırmalara göre, günümüzde Beden Eğitimi derslerinde fair play eğitimi; öğrencilere düşündürme, konuşturma, empati kurdurma, karar verme ve duygularını yönetme gibi çeşitli öğrenme deneyimleri üzerinden verilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu yöntemlerin etkili biçimde uygulanabilmesi, başta beden

eğitimi öğretmenlerinin Fair play hakkında yeterli donanım ve farkındalığa sahip olmalarına bağlıdır (Yıldıran, 2005).

1.15. KONU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

Brock ve Hastie (2007) yürüttüğü araştırmada, 26 ders saati süren bir futbol temelli spor eğitimi programı boyunca öğrencilerin fair play'e yönelik bakış açıları değerlendirilmiştir. Çalışma, 6. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 10 kişilik bir grupla gerçekleştirilmiştir. Veriler; yapılan derslerin video kayıtları, bireysel ve grup görüşmeleri, gözlem, anketler, öğrenci günlük haberleri ve oyun istatistikleri gibi çeşitli yöntemlerle toplanmıştır. Çalışmanın çıktıları, öğrencilerin fair play anlayışlarında zamanla farklılaşma olduğunu ortaya koymuştur. Başlangıçta fair play'i, sadece rakip takıma karşı nazik davranmak ya da antrenör ve takım arkadaşlarıyla tartışmaktan kaçınmak şeklinde açıklayan öğrenciler, sezon sonunda özellikle turnuva sürecinde ve kritik anlarda yetenek bakımından üstün olan oyuncuların daha fazla süre alması gerektiğini belirtmeye başlamışlardır.

Elde edilen bulgular, spor eğitimi sürecinde fair play'e ne ölçüde değer verildiğini gözler önüne sermektedir. Öğrenciler başarı kavramını yalnızca kazanmak olarak değerlendirdiğinde, fair play'in amaçları geri planda kalmakta ve mevcut spor eğitim anlayışı, eşit katılım yerine profesyonel ve üst düzey sporcu modelini uygulamayı sürdürmüştür (Brock ve Hastie, 2007).

Akandere ve diğerleri (2009) yürüttüğü araştırmada, ortaöğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor derslerinin ahlaki gelişim üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın evrenini, Çanakkale ilindeki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem, tesadüfi örnekleme metoduyla belirlenmiş ve il merkezinde bulunan 11 ilköğretim okulu çalışmaya dahil edilmiştir. 2005-2006 eğitim-öğretim yılında bu okullarda öğrenim gören toplam 200 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırmada örnekleme; aktif olarak spor yapan 65 erkek, 65 kız ve sedanter 70 öğrenci olmak kaydıyla toplam 200 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların ahlaki yargı seviyelerini ortaya çıkarmak amacıyla, çalışma başında Rest'in (1979) geliştirdiği Ahlaki Yargılar Envanteri (Defining Issues Test - DIT) uygulanmıştır. Elde edilen veriler, standart sapma, aritmetik ortalama, varyans analizi (F testi) ve t-testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, spor yapan öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri, spor yapmayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Spor dallarının bu düzey üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı saptanırken, spora aktif olarak katılan kız öğrencilerin, erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek ahlaki yargı düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Sedanter öğrenciler arasında ise cinsiyete göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Genel olarak, elde edilen veriler sporun ahlaki yargı gelişimini pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Akandere ve diğerleri, 2009).

Sebin ve diğerleri (2010) gerçekleştirdiği araştırmada, aktif şekilde spora katılan üniversite öğrencilerinin fair play'e yönelik düşüncelerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Atletizm, Basketbol, Hentbol, Voleybol, Puanlı Atletizm, Kayak ve Halk Oyunları branşlarında spor yapan; 393'ü erkek, 291'i kız olmak üzere toplam 684 öğrenciye ulaşılmıştır. Katılımcılar, yaşları 7 ile 28 arasında değişen ve 36 farklı devlet, özel ve vakıf üniversitesinde öğrenim gören sporculardan oluşmaktadır. Veriler, araştırmacıların geliştirdiği ve güvenirlik katsayısı 0,82 olarak hesaplanan bir anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin fair play'e yönelik görüşleri branş, cinsiyet ve fakülte değişkenlerine göre farklılık göstermektedir. Katılımcıların çoğu, oyun kurallarına ve hakem kararlarına riayet edilmesi gerektiğini, kuralların kazanmanın önünde geldiğini ve rakibin yaralanma veya sakatlık geçirmesi durumunda galibiyetten vazgeçebileceklerini belirtmiştir. Genel olarak kız ve erkek öğrencilerin fair play'e yönelik tutumları olumlu bulunurken, hakem kararlarının her daim doğru olduğu kanısına katılım oranı düşüktür.

Sezen ve Yıldırım (2007) Ankara merkez ilçelerinde görevine devam eden 150 beden eğitimi öğretmeniyle gerçekleştirdiği araştırmada, öğretmenlerin futbolda fair play'e yönelik tutumları incelenmiştir. Katılımcılara somut örnek olaylar içeren bir anket uygulanmıştır. Sonuçlara göre, öğretmenlerin önemli bir kısmı (yüzde 64,7), hakemin doğru karar almasına destek vermenin sportmenliğe uygun olduğunu düşünse de bu davranışı profesyonelliğe aykırı bulmuşlardır. Öğretmenlerin yarısına yakını ise benzer bir durumda aynı davranışı sergilemeyeceğini belirtmiştir. Araştırmada, beden eğitimi öğretmenlerinin yaklaşık %40'ı "rakibin haksızlığa uğramasını önleme" gibi davranışları sportmenliğe uygun olduğunu belirtmesine rağmen profesyonelce

olmadığını düşünmektedir. Aynı durumda benzer bir tutum sergilemeyeceğini belirtenlerin oranı ise %30'un üzerindedir. Öte yandan katılımcıların yaklaşık %37'si, "hakemi yanıltma" veya "rakibin hakkını taktikle engelleme" gibi davranışları stratejik olarak olumlu değerlendirmiş; benzer bir durumda aynı şekilde davranacağını ifade edenlerin oranı da bu düzeydedir.

Araştırmanın sonucu incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin fair play'e yönelik tutumlarının büyük ölçüde başarı odaklı olduğu görülmüştür. Okullar arası müsabakalarda son dönemlerde yaşanan şiddet olayları, öğrencilerin "bedeli ne olursa olsun kazanma" anlayışıyla motive ve teşvik edildiklerini göstermektedir. Yine de araştırmacılar, beden eğitimi derslerinin ve okul karşılaşmalarının fair play davranışlarının kazandırılması açısından önemli bir fırsat sunduğunu vurgulamışlardır (Sezen Balçıkanlı ve Yıldırım, 2007).

Sezen Balçıkanlı ve Yıldırım (2008) gerçekleştirdiği çalışmada, futbolda fair play kapsamında değerlendirilen, ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin uygun ve uygun olmayan davranışlara yönelik tutumları; cinsiyet ve spor yapma durumları dikkate alınarak incelenmiş ve analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin %52,1'i "kendi çıkarlarına aykırı olsa bile hakemin doğru karar vermesine yardımcı etme" davranışını sportmenliğe uygun bulurken, bunu profesyonelce görmemektedir. Benzer şekilde, bu durumu onaylamayıp "aynı şekilde davranmazdım" diyenlerin oranı da yaklaşık olarak aynıdır. Ayrıca, "rakip takımın uğrayacağı haksızlığı önlemeye çalışma" davranışı %33,2 oranında profesyonelce bulunmamış; bu durumda kendisinin de aynı şekilde davranmayacağını belirten öğrencilerin oranı ise %36 olmuştur.

Araştırmanın ilerleyen aşamalarında, öğrencilerin %29'u "rakibin haksız dezavantajından yararlanmama" davranışını sportmenliğe uygun ancak profesyonelliğe aykırı bir tutum olarak değerlendirmiştir. Aynı durumda benzer şekilde davranmayacağını belirtenlerin oranı ise %30'dur. Sportmenliğe uygun olmayan davranışları içerisinde barındıran iki örnekte ise, öğrencilerin %49,9'u "hakemi yanıltarak avantaj sağlama", %37,1'i ise "rakibin hakkını taktiksel yollarla engelleme" davranışlarını akıllıca bir strateji olarak görmüştür. Ayrıca, bu öğrencilerin önemli bir bölümü benzer durumlarda aynı tutumu göstereceklerini ifade etmiştir (Sezen Balçıkanlı ve Yıldırım, 2008).

Sonuç olarak, araştırma bulguları ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin önemli bir kısmının sportmenliğe aykırı davranışları kabul ettiğini göstermektedir. Bu durum, Fair Play ilkelerinin beden eğitimi dersleri aracılığıyla yeterince kazandırılmadığını ve erdemli davranışların spor ortamında yeterince desteklenmediğini ortaya koymaktadır (Sezen Balçıkanlı ve Yıldırım, 2008).

Özdilek ve diğerleri (2008) tarafından yapılan araştırmada, Dumlupınar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin sporda erdemlilik konusundaki görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma, Beden Eğitimi Öğretmenliği (77 kişi), Antrenörlük Eğitimi (100 kişi) ve Spor Yöneticiliği (92 kişi) bölümlerinden toplam 269 öğrenci ile yürütülmüştür. Veri toplamak amacıyla 19 maddeden oluşan, beşli Likert tipi bir anket kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin %52'si, karşılaşmada galip gelmek için şans yerine iyi performansın daha önemli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin %46,5'i "kurallara uygun oynamak, kazanmaktan daha önemlidir" görüşüne katıldıklarını belirtmiştir. Bu bulgular, öğrencilerin haksız rekabete durumuna duyarlı olduklarını ve sporda erdemlilik anlayışını benimsediklerini ortaya koymaktadır (Özdilek ve diğerleri, 2008).

Araştırma bulguları, "kazanmak için hakemi aldatırım" ifadesine katılan öğrencilerin oranının %15,6 gibi düşük bir seviyede kaldığını göstermektedir. Ancak bu bireylerin gelecekte öğretmen, antrenör, hakem veya spor yöneticisi olarak görev alacak olmaları bu tutumun sorgulanmasını gerekli kılmaktadır. Öte yandan, öğrencilerin %62,1'i "gerekirse oyun kurallarını ihlal ederim" düşüncesine katılmamıştır; bu durum, olumlu bir gösterge olarak değerlendirilmiştir. "Rakibin sakatlanmasını önlemek için birincilikten vazgeçerim" ifadesine verilen yanıtlar ise ikiye bölünmüştür; bu da konuya yönelik kararsızlık olduğunu göstermektedir. Genel olarak, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin sportif erdem konusunda olumlu eğilimleri oldukları sonucuna varılmıştır (Özdilek ve diğerleri, 2008).

Wells ve diğerleri (2005) araştırmalarında, gençlik sporlarında sportmenlik eksikliğinin giderek büyüyen bir problem olduğunu ortaya koymuştur. Sportmenlikten uzak olumsuz deneyimlerin, çocukların fiziksel aktivitelere katılımını azaltabileceği ve bu durumun obezite tarzı sağlık sorunlarıyla birlikte yaşam kalitesini olumsuz etkileyebileceği belirtilmiştir. Buna karşılık, sportif faaliyetlerde sportmenliği teşvik

eden yaklaşımlar ve çocuklara fiziksel aktivitenin yaşamlarının doğal bir parçası olduğu mesajının verilmesi, olumlu sonuçlar doğurabilmektedir.

“Sert oyna, adil oyna, eğlenerek oyna” sloganıyla geliştirilen gençlik basketbol programı, prososyal davranış teorisiyle birleştirilerek rekabetin sportmenlik çerçevesinde sürdürülmesini sağlamıştır. Program kapsamında, oyuncular arasında iş birliği ve takım ruhu desteklenmiş, rakip takımlar arasında da olumlu ilişkilerin gelişmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla; maç öncesi hakem-oyuncu tanıtımları, salonda sportmenliği teşvik eden afiş ve panolar, sportmen davranışlar için ödülleri, skor farkı çok açıldığında skor bordun sıfırlanması, maç sonrası sosyal faaliyetler ve haftanın sportmen bireyini duyuran bir internet sitesi gibi çeşitli uygulamalara yer verilmiştir. Saha uygulamaları sonucu elde edilen gözlemler, uygulanan tekniklerin çocukların sportmenlik tutumlarında olumlu değişimlere yol açtığını ve özellikle eğlence, yarışma sonucu ve rakip takımlarla ilişkiler açısından olumlu etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Katılımcıların büyük bölümü, mağlup olsalar da oyundan daha fazla keyif aldıklarını ifade etmiştir (Welss ve diğerleri, 2005).

Katılımcıların yenilgiye verdikleri olumsuz tepkiler, sportmenlik uygulamalarının yer almadığı önceki oyunlara kıyasla daha düşük düzeyde kalmıştır. Bu durum, sportmenlik anlayışının teşvik edilmesinin takımlar arasındaki güç farklarını dengeleyebileceğini ve eğlenceyi artırarak sporcuların katılımını sürdürülebilir kılabileceğini göstermektedir. En genel anlamda uygulanan programın hem eğlenceyi hem de sportmenlik anlayışını gençlik sporlarında başarılı şekilde desteklediği sonucuna ulaşılmıştır (Wells ve diğerleri, 2005).

Sezen Balçıkınlı ve Yıldırım (2003) amatör ve profesyonel futbolcular üzerinde gerçekleştirdiği araştırma, profesyonelliğin başarı odaklı yaklaşımla birleştğinde Fair Play anlayışını yok saydığını ortaya koymuştur. Profesyonel sporcuların, amatörleri kıyasla Fair Play kurallarına bağlılık konusunda geride kaldıkları ve kazanmanın spor ahlakının önüne geçtiği belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre futbolcular, rakiplerini birer düşman gibi görme eğilimindedir ve haksız avantaj sağlamayı doğal karşılamaktadırlar. Amatör futbolcular ise profesyoneller kadar olmasa da kazanma söz konusu olduğunda fair play ilkelerini ihmal edebildiklerini belirtmişlerdir.

Efe (2006) tez çalışmasında, futbol ve voleybol dallarında okullar arası müsabakalarda mücadele eden ilköğretim öğrencilerinin fair play ilkelerine uyum

seviyeleri ile centilmenlik anlayışlarını kazandıkları kaynaklar incelenmiştir. Araştırmanın evrenini Türkiye genelinde okullar arası müsabakalara katılan ilköğretim öğrencileri oluştururken, örneklem Ankara'nın Çankaya, Mamak, Yenimahalle, Altındağ ve Keçiören ilçelerinde yer alan sekiz ilköğretim okulunda öğrenimine devam eden 10–16 yaş aralığındaki 187 öğrenciden oluşmuştur. Katılımcılar, 2002–2003 eğitim-öğretim yılında 3. ila 8. sınıflarda eğitim görmekte ve futbol ile voleybol dallarında müsabakalara katılmışlardır.

Araştırma için veri toplama aracının hazırlanmasında, ilköğretim ve lise düzeyindeki beden eğitimi dersi öğretim programlarında yer alan hedeflerden biri olan Fair play anlayışı temel alınmıştır. Bu kapsamda; “dostluk içinde yarışma, kazananı tebrik etme, mağlubiyeti kabullenme, hile ve adaletsizliğe karşı durabilme” gibi davranışlar temel alınmış, fair play kapsamında uygun olan ve olmayan tutumları içeren bir madde havuzu geliştirilmiştir (Efe, 2006).

Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin müsabaka öncesinde fair play davranışlarını gösterme sıklıkları; öğretim kademesi, cinsiyet ve branş bazında anlamlı önemli ölçüde farklılık göstermiştir. Öğrencilerin centilmenlik anlayışına dair bilgi kaynaklarının başında beden eğitimi öğretmenleri, antrenörler ve aile bireyleri gelmektedir. Karşılaşma sırasında ve sonrasında fair play davranışlarının gerçekleşme sıklıkları ise öğretim kademesi, cinsiyet ve branşa göre önemli boyutta bir farklılık göstermemiştir. Ayrıca yaş değişkeni bakımından hiçbir boyutta anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır (Efe, 2006).

Efe (2006) araştırmasında, okullar arası müsabakalarda mücadele eden öğrencilerin maç sırasında takım içi yardımlaşmalarının yüksek seviyede seyrettiği ve izleyicilerin sözlü müdahalelerinden fazla etkilenmedikleri belirlenmiştir. Müsabaka başlamadan önce fair play davranışlarının sergilenme sıklığı açısından ise; ikinci kademe öğrencilerinin birinci kademeye, erkek öğrencilerin kız öğrencilere ve futbol branşıyla ilgilenen öğrencilerin voleybol branşıyla ilgilenenlere kıyasla daha yüksek düzeyde olumlu davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir.

Akkoyunlu ve diğerleri (2008) 2006–2007 sezonunda amatör kademelerde top koşturan genç futbolcularla onların erdemlilik anlayışıyla ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiği araştırma, katılımcıların büyük çoğunluğunun oyunu kazanmak için şans yerine iyi performansın daha önemli olduğunu düşündüklerini

ortaya koymuştur. Bu bulgu, genç sporcuların başarıya ulaşmada bireysel çabanın değerini fark ettiklerini göstermektedir. Futbolcuların çoğunluğunun “kurallara göre oynamak, galip gelmekten daha kıymetlidir” anlayışını özümsemesi, sporda erdem anlayışına sahip olduklarını göstermektedir. Gençlerin bu tutumu, fair play değerlerini içselleştirdiklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, hakem hataları olsa dahi verilen kararlara saygı duyulması gerektiği yönündeki yaklaşımları da bu erdemli bakış açısını desteklemektedir.

Genç sporcuların, galibiyet elde etme adına kuralları çiğnemeyeceklerini belirtmeleri, sporda erdemliliği önemli boyutta içselleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Rakiplerinin stratejik olarak yaptıkları kurallardan bağımsız davranışlarına onlarla aynı tarzda cevap verme anlayışını genel olarak reddetmeleri de kurallara bağlılık ve ahlaki değerlerle ilişkilendirilebilir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık yarısı, “rakibin yaralanması veya sakatlık yaşamasını önlemek için birincilikten bile vazgeçmeyi göze alırım” görüşüne katılmıştır. Bu durum, sporcuların zafere ulaşma arzusu ile erdemli davranış arasında zaman zaman ikilem yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Akkoyunlu ve diğerleri, 2008).

Sporcuların kayda değer ölçüde büyük bir kısmı, takım arkadaşları rakiplerine karşı hatalı bir eylemde veya davranışta bulunduğu onları ikaz ettiklerini belirtmesi, yalnızca kurallara bağlı olduklarını değil, aynı zamanda rakibi provoke etmeme konusunda da bilinçli olduklarını göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların büyük bir kısmı, maçlardan keyif almayı ve arkadaşlık ilişkilerini sonucun önünde tutmaktadır. Bu da onların sporu yalnızca galip gelmek için değil, sürecin tadını çıkarmak ve birlikte deneyim yaşamak için tercih ettiklerini ortaya koymaktadır (Akkoyunlu ve diğerleri, 2008).

Genç futbolcuların, kazandıktan sonra sevincin ölçülü yaşanması gerektiği görüşünde olmaları, rakiplerine saygı duyduklarını ve onları incitmemeye özen gösterdiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu tutum, oyuna sadece keyif almak için katıldıklarını ve erdemli davranışları benimsediklerini yansıtır. Ayrıca, kaybetme durumunda rakibi tebrik etmenin doğru olduğuna inanmaları, başarı kadar yenilgiyi de olgunlukla karşıladıklarını ve sportif rekabetin özünü kavradıklarını ortaya koymaktadır (Akkoyunlu ve diğerleri, 2008).

Akkoyunlu ve diğerkleri (2008), 2006 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde organize edilen Üniversitelerarası Türkiye Şampiyonası'na katılım gösteren eskrim branşı sporcularıyla gerçekleştirdiği araştırmada, katılımcıların büyük bir çoğunluğu "kurallara bağılı kalmak, galip gelmekten daha değerlidir" anlayışını kabul etmiştir. Ancak, sporcuların yarısına yakın bölümü "galip gelmek için şans faktörü, iyi performans sergilemekten daha kritiktir" ifadesine katılmadıklarını belirtmiştir. Çoğunluk, hakem kararlarına saygı duyulması gerektiğini savunurken, hakemlerin çoğunlukla kasıtlı hata yaptığı veya müsabakanın sonucunu etkilediği yönündeki ifadelerle düşük düzeyde itiraz gelmiştir.

Araştırma bulgularına göre, sporcuların yarıdan fazlası zirvede olmak uğruna kuralları çiğnemeyeceğini ve hakemi yanıltma yoluna başvurmayaacağını ifade etmiştir. Aynı şekilde, çoğunluk galip gelmek adına kural dışı davranmayı doğru bulmadığını belirtmiştir. Katılımcıların önemli bir bölümü, arkadaşlarının da kazanmak için hileye başvurmayağı görüşündedir. Öte yandan, "rakip sporcular genellikle kazanmak için hakemi yanıltır" görüşü katılımcılar tarafından genel olarak kabul görmemiştir (Akkoyunlu ve diğerkleri, 2008).

Acet ve diğerkleri (2008) Konya'da düzenlenen 2007 Büyükler Ferdi Eskrim Türkiye Şampiyonası'na katılım sağlayan 13 kulüpten 20 sporcu ile gerçekleştirdikleri araştırmada, katılımcıların yaklaşık yarısı "kurallara sadık kalmak, zafer kazanmaktan daha önemlidir" düşüncesine katılmıştır. Ancak buna karşılık, benzer oranda sporcu "galibiyet için kurallara bağılı yarışmanın şart olmadığı" düşüncesine sahiptir. Hakem hataları konusunda ise genel eğilim, yanlış karar verilse dahi bu kararlara saygı duymanın doğru olduğu yönündedir fakat bu konuda görüş belirtmeyenlerin sayısının da yüksek oluşu dikkat çekicidir. Bununla birlikte müsabaka sonuçlarının hakemlerin yanlış kararları ile belirlendiği düşüncesine yüksek oranda katılım olduğu görülmüştür.

Araştırmada, sporcuların neredeyse yarısı hakem fark etmese dahi hileli davranışlarda bulunmayacağını belirtmiştir. "Galip gelmek adına gerektiğinde hakemi yanıltırım" düşüncesine ise yalnızca düşük bir kesim katılmıştır. Rakibin yaptığı kural ihlaline aynı şekilde karşılık verme fikri genel olarak kabul görmezken, katılımcıların yaklaşık yarısı "rakibin yaralanma ve sakatlık yaşamasını engellemek adına gerekirse zirvede olmaktan vazgeçerim" görüşünü benimsemiştir (Acet ve diğerkleri, 2008).

Şahin ve Çoymak (2018) çalışmasında Burdur ilinde hem beden eğitimi derslerine hem de okullar arası müsabakalara katılan öğrencilerin sportmenlik tutumları, yalnızca beden eğitimi derslerine katılanlardan daha fazla bulunmuştur.

2. BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeline dayalı olarak desenlenmiştir. Bu model geniş gruplar üzerinde sürdürülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı bir modeldir (Karakaya, 2012).

Araştırmanın veri toplama kısmında öncelikle tüm yasal izinler alınmıştır. Bu aşama, çalışmanın etik standartlara uygun bir şekilde yürütülebilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Araştırmada katılım tamamen gönüllülük esasına dayalı gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara, araştırmanın amacı, süreci ve katılım koşulları hakkında kapsamlı bilgi verilmiş; ayrıca, gönüllülük esasına dayanarak katılımlarını kabul etmeleri için gerekli onay formları alınmıştır. Bu çalışma için gerekli etik kurulu kararı alınmıştır.

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın evreni, Ardahan İli Merkez ilçesindeki okullarda öğrenim gören ortaokul öğrencileridir. Çalışmanın örneklemini ise 4 farklı ortaokulda öğrenim gören 211 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler, çalışma evreni içerisinde rastgele seçilerek belirlenmiştir. Bu amaçla, herhangi bir sistematik seçim kriteri kullanılmamış, örnekleme süreci tamamen tesadüfi yöntemle gerçekleştirilmiştir. Bu durum, örneklemin temsil gücünü artırmayı amaçlamaktadır.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verileri, Demografik Bilgi Formu ve Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği (BEDSDÖ) olmak üzere toplamda iki ölçüm aracılığıyla toplanmıştır.

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Bu formda katılımcılara öğrenim gördüğü sınıf ve cinsiyet gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Ayrıca katılımcılardan okul takımlarında yer alarak müsabakalara katılıp katılmadıkları bilgisi alınarak, katılımcının spora yönelik etik yaklaşımlarının yalnızca beden eğitimi dersi ya da müsabakalar yoluyla kazanıp kazanmadığı bilgisi alınmıştır.

2.3.2. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği (BEDSDÖ)

Öğrencilerin spor oyunlarında ahlaki davranışlarını ölçmek için Koç (2013) tarafından geliştirilmiş olan BEDSDÖ ölçeği 22 maddeden oluşmaktadır. 5 dereceli (1= Hiçbir zaman, 5= Her zaman) Likert tipinde olan ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışması Koç (2013) tarafından yapılmıştır.

Uygun davranışlar sergileme ve uygunsuz davranışlardan kaçınma olarak iki alt boyuttan oluşan ölçeğin Koç'un (2013) güvenirlik ve geçerlilik çalışmasında, Cronbach's Alfa iç tutarlık katsayısı bu alt boyutlar için sırasıyla .86 ve .84 iken toplam ölçek için Cronbach's Alfa .88 olarak bulunmuştur.

2.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırmada bir tutum ölçeği kullanarak cinsiyet, yaş, okul ve beden eğitimi dersine katılanlarla katılmayan öğrencilerin ahlaki tutumları ve sportmenlik davranışları arasındaki farkların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Veri kaynakları olarak, anket şeklinde tasarlanmış olan Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği (BEDSDÖ) uygulandı. Ayrıca literatür taraması gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama sürecinde Etik Kurul izni alınarak araştırma sürecinin başlangıcı yapılmıştır. Araştırma süreci devlet okullarında gerçekleştirileceği için Ardahan İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Ölçeğin uygulanacağı okullar milli eğitim müdürlüğü tarafından belirlenmiştir. Velilerin onayını almak amacıyla Veli Onam Formu ve araştırmaya dahil olacak öğrenciler için Gönüllü Katılım Formu hazırlandı. Ölçek toplam dört farklı ortaokuldaki toplam 211 öğrenciye uygulanmıştır.

2.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada verilerin analiz edilmesinde IBM SPSS Statistics Version 30.0.0.(172) 2024 modeli kullanıldı. Hatalı ya da eksik kodlama yapıp yapılmadığı kontrol edilip daha sonrasında analiz işlemine başlanmıştır.

Araştırmaya anket verileri SPSS programı kullanılarak girildi. Bu program kullanılarak araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri analiz edilmiştir.

Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğinin (BEDSDÖ) yapı geçerliliğini tespit etmek ve faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. AFA'nın temel bileşenlerinden principle components (temel bileşenler) ve direct obliment (doğrudan eğik döndürme) yöntemleri kullanılmıştır.

Kaiser-Meyer -Olkin ve Barlett Testi ve katılımcıların tutumlarını ifade eden verilerin normal dağılıp dağılmadığını değerlendirmek için basıklık ve çarpıklık testleri yapılmıştır.

Erkek ve kız öğrenci gurupları arasında BEDSDÖ ahlaki tutum ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit amaçlı bağımsız grup t testi yapılmıştır.

Sadece beden eğitimi dersine katılan ile hem de beden eğitimi dersleri hem de okullar arası müsabakalara katılan erkek ve kız öğrenci grupları arasında ahlaki tutum ortalama farkı olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız grup t testi yapılmıştır.

Araştırmaya katılan okulların erkek ve kız öğrencilerin ahlaki tutum ortalamalarında anlamlı bir olup olmadığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Çeşitlilik Analizi (ANOVA) testi yapılmıştır.

Ortaokul kız ve erkek öğrencilerinin 5. Sınıf, 6. Sınıf., 7., sınıf ve 8. Sınıf öğrencilerinin BEDSDÖ'ne göre göre tutum ortalamalarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Çeşitlilik Analizi (ANOVA) testi yapılmıştır.

Anlam bulunan farkların kaynağını bulmak amacıyla Post -hoc, Tukey testleri yapılmıştır.

3. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı Ardahan il merkezindeki okullarda öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin okullar arası müsabakalara katılıp katılmama durumlarına göre sportmenlik tutumlarını incelemektir.

Bu doğrultuda Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği kullanılarak öğrencilerden alınan verilerin analiz edilmesi sağlandı. Bu analizler neticesinde demografik ve sayısal bulgular ortaya çıkmıştır.

Tablo 1. Ortaokul Öğrencilerinin Demografik Bilgiler Dağılım Tablosu

Değişkenler	Kategori	Frekans (f)	%	Toplam Yüzde
Cinsiyet	Kadın	110	52,1	
	Erkek	101	47,9	
Sınıf	5	48	22,7	22,7
	6	55	26,1	48,8
	7	48	22,7	71,6
	8	60	28,4	100,0
Okul	1 Numaralı Okul	60	28,4	28,4
	2 Numaralı Okul	48	22,7	51,2
	3 Numaralı Okul	54	25,6	76,8
	4 Numaralı Okul	49	23,2	100,0
Okul Sporlarına Katılım	Ders	104	49,3	49,3
	Okul sporlar	107	50,7	100,0
Toplam		211	100,0	

Tablo 1’de araştırmaya katılan 211 öğrenciden cinsiyetlerine göre dağılımlarında kız ve erkek öğrencilerin katılım yüzdeleri birbirine yakın olmakla birlikte; kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerden nispeten fazla idi (110). Ankete ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri katıldı ve bunlardan 8. sınıf öğrencilerinin oranı 5., 6. ve 7. sınıflara göre daha fazla idi (%28,4).

Okul bazında bakıldığında en çok katılımın %28,4 ile 1 Numaralı Okul olduğu ve bunu sırasıyla %25,6 ile 3 Numaralı Okul, %23,2 ile 4 Numaralı Okul ve %22,7 ile 2 Numaralı Okul'un takip ettiği görülmektedir.

Araştırmaya sınıf bazında bakıldığında ise en çok katılımın %28,4 ile “8.Sınıflar” olduğu ve bunu sırasıyla %26,1 ile “6.Sınıf”, %22,7 ile “5.Sınıf” ve “7.Sınıf”ın takip ettiği görülmektedir.

Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış ölçeğinin yapı geçerliliğini tespit etmek ve faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapıldı. Bu amaçla AFA'nın temel bileşenlerinden principle components (temel bileşenler) ve direct obliment (doğrudan eğik döndürme) yöntemleri kullanıldı.

Temel bileşenler yöntemi en sık ve kolay kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Doğrudan eğik döndürme yöntemini faktörler arasında ilişki olduğu düşünüldüğünde kullanılan yöntemlerdendir (Field,2009).

Tablo 2. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği'ne Dair Kaiser-Meyer - Olkin ve Barlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	.747	Df	P
Bartlett Testi Approx. Chi-Square	862,744	231	,001

*p < 0.05

Araştırmada kullanılan verilerin sayıca yeterli olup olmadığını istatistiksel olarak ortaya koymak amacıyla Kaiser-Meyer -Olkin (KMO) ve Barlett Testi ve katılımcıların tutumlarını ifade eden verilerin normal dağılıp dağılmadığını değerlendirmek için basıklık ve çarpıklık testleri yapıldı.

Tablo 2 Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği'ne ait KMO ve Barlett testi bulgularını göstermektedir. KMO sonucu .747 ve Barlett testi bulguları $\chi^2 (231)=862,744$, $p=.001$ 'dir. Bu değer kabul sınırları içerisinde olabilmesi için 0,50'nin üzerinde olması gerekmektedir (Field,2009).

Analizden elde edilen bulgular doğrultusunda; Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı kabul gören sınırların üzerinde istatistiksel bir değer oluşturdu. Kaiser, makalesinde KMO sonuçlarından. “.50 ve altındaki değer “kesinlikle kabul edilemez”, .50 gibi bir değeri “berbat”, .60' ı “vasat”, .70'i “orta halli”, .80'ni “değerli”, .90 ve üzerini “mükemmel” olarak sınıflandırmaktadır (Kaiser, 1974, s.111).

Koç (2003) BESDÖ’ni “uygun davranışlar sergileme” ve “uygunsuz davranışlardan kaçınma” iki faktörlü olarak, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmıştır.

Tablo 3. BEDSDÖ Açımlayıcı Faktör Analizi Tablosu

		Başlangıç Özdeğerleri			Özdeğerlerin Toplamı			Döndürülmüş Faktör Yüklerinin Kareleri Toplamı ^a
		Varyansın	Birikimli		Varyansın	Birikimli		
Maddeler Toplam		Yüzdesi	Yüzde	Toplam	Yüzdesi	Yüzde	Total	
1	3,852	17,507	17,507	3,852	17,507	17,507	3,484	
2	2,605	11,843	29,351	2,605	11,843	29,351	3,154	
3	1,489	6,766	36,117					
4	1,200	5,452	41,569					
5	1,183	5,378	46,948					
6	1,115	5,066	52,014					
7	,999	4,541	56,555					
8	,935	4,251	60,806					
9	,901	4,094	64,899					
10	,864	3,928	68,827					
11	,824	3,747	72,574					
12	,758	3,445	76,019					
13	,714	3,244	79,263					
14	,666	3,026	82,289					
15	,622	2,829	85,119					
16	,612	2,782	87,901					
17	,541	2,458	90,359					
18	,513	2,330	92,688					
19	,486	2,209	94,897					
20	,398	1,809	96,706					
21	,384	1,745	98,451					
22	,341	1,549	100,000					

Çıkarım Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi

İstatistiki olarak AFA’dan elde edilen sonuçlar doğrultusunda; Koç (2003)’ün yapmış olduğu çalışmada olduğu gibi iki faktörlü oluşması yönünde (principal components) metodu kullanarak çıkarım 2 de (extract) sabitlendi. 22 maddeden oluşan BESDÖ iki faktör oluşturmakla birlikte iki faktörün ahlaki tutumu toplam varyansını

açıklama oranı %29,351 olarak tespit edilmiştir. Birinci faktörün açıkladığı varyans katkısı %17,507 iken iken ikinci faktörün katkısı %11,843 dür. Toplam varyansın %50'nin altında kaldığından tek bir boyut olarak varsayılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

Ölçek içerisindeki maddelerden anlam olarak (ters maddeler) negatif ifadeleri olan 3,5,6,8,10,13,15,17,18,20 ve 22 nolu ifadeler olumlu ifadeler ile ters korelasyon gösterdiğinden tekrar kodlanma yoluna gidildi. Yapılan değerlendirme sonucunda ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alpha değeri olarak 0.760 bulunmuştur.

Cronbach'ın Alfa güvenirlik katsayısı, ölçeklerin güvenilirliğini belirlemede önemli bir ölçüttür. Araştırmacılar, elde ettikleri verilerin doğruluğunu ve geçerliliğini desteklemek amacıyla bu katsayıyı hesaplamalıdır. Aynı zamanda iç tutarlılık katsayısının (alfa) tek başına bir güvenirlik katsayısı olarak kullanılması, kimi zaman test sonuçlarının yanlış değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Bu tür hatalı yorumlamaların önüne geçebilmek için, iç tutarlılık katsayısı değerlendirilirken homojenlik ve tek boyutluluk terimleri beraber ele alınmalıdır. İç tutarlılık, test maddeleri arasındaki ilişkileri ifade ederken; homojenlik, tüm maddelerin aynı yapıyı ölçtüğünü, yani tek boyutlulukla ilişkili olduğunu belirtir. Eğer maddeler ortak bir örtük yapıyı ölçüyorsa, ölçek tek boyutlu kabul edilebilir. Ancak içsel tutarlılık, bu tek boyutluluğu göstermek için gerekli olmakla birlikte, tek başına yeterli bir koşul değildir. Bu nedenle, yalnızca alfa katsayısına dayanarak ölçeğin güvenilirliği hakkında karar verilmemeli, ölçek bütünsel olarak ele alınmalıdır (Tavakol ve Dennick, 2011).

Tablo 4. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği'ne Dair Veri Normallik Dağılım Tablosu

Gösterge	Skewness	Kurtosis
BEDSDÖ	.113	.473

Tablo 4'te de görülebileceği gibi Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği'ne (EDSDÖ) ait toplanan verilerin normal dağılımını gösteren basıklık ve çarpıklığa dair sayısal değerler (+1,5 ile -1,5) kabul edilebilir sınırlar içerisinde kalmaktadır (Tabachnik ve Fidell,2013). Ölçek tek bir boyuttan oluştuğu için veriler toplamının ortalaması alınması yoluna gidildi.

Verilerin normal dağılıma uyup uymadığını belirlemek için çeşitli istatistiksel yöntemler uygulanmaktadır. Bu yöntemler arasında en yaygın olanlardan biri, veri dağılımına ait grafiklerin incelenmesidir. Bir diğer yöntem ise ortalama, medyan ve mod değerlerinin karşılaştırılmasıdır. Bu üç ölçüt birbirine ne kadar yakınsa, dağılımın normal olduğu kabul edilebilir. Ancak, bu yakınlığın hangi düzeyde normal dağılıma işaret ettiği konusunda kesin bir standart bulunmamaktadır; bu nedenle diğer istatistiksel testlerle birlikte değerlendirilmesi önerilir. Normallliği incelemede sıkça başvurulan başka bir yöntem de çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakmaktır. Normal dağılımda çarpıklık katsayısı sıfırdır; negatif çarpıklık sağa, pozitif çarpıklık sola asimetriyi ifade eder. Benzer şekilde, basıklık katsayısının sıfır olması normal dağılımı yansıtırken; pozitif değer sivri, negatif değer ise yayvan bir dağılımı gösterir (Brown, 1997, s.2-s.23).

Skewness ve Kurtosis testleri hem büyük hem de küçük örneklemelerde normallüğün değerlendirilmesinde makul sonuçlar elde etmeyi sağlayan ve yaygın olarak tercih edilen yöntemlerdendir. Skewness, dağılımın simetrik olup olmadığını değerlendirmek için kullanılırken, Kurtosis dağılımın tepe noktasının düzeyini, yani sivrililiğini ölçmektedir. Verilerin normal dağılımdan önemli ölçüde sapma gösterdiği durumlarda, veri setine logaritmik dönüşüm uygulamak ya da normallik varsayımı gerektirmeyen parametrik olmayan testleri tercih etmek uygun olabilir. Günümüzde birçok istatistiksel analiz programı, çarpıklık ve basıklık katsayılarını standart hatalarıyla birlikte otomatik olarak sunmaktadır (Kim, 2013).

Tablo 5. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği Maddelerinin Ortalamaları

Maddeler	Ortalama	Standart Sapma
Müsabakada rakibim düşerse kalkmasına yardım ederim.	3,7583	1,10695
Müsabakanın sonunda yenilen arkadaşlarımın fazla üzülmemesi için onları rahatlatırım.	3,6810	1,18124
Müsabaka esnasında rakibin dikkatini bozmak için değişik sesler çıkarırım.	2,1043	1,33140
Heyecanlanıp müsabaka kuralına uymadığımda rakibimden özür dilerim.	3,8143	1,11484
Benden topu kurallara uygun olarak almayan rakibimden ben de topu aynı şekilde almaya çalışırım.	2,3412	1,29708
Müsabakada, rakibimi durdurmak için sakatlamayı göze alıp faul yaparım.	2,0476	1,33686
Yenildiğim zaman rakip kim olursa olsun onu tebrik ederim.	4,2286	1,04224

Takım arkadaşım başarısız hareket yaptığında ona tepki gösteririm.	2,4360	1,25239
Eğer rakibimin haksız yere cezalandırıldığını görürsem, durumu düzeltmeye çalışırım.	3,9000	1,14269
Müسابakada öndeysem, vakit geçirmek için topu sahanın dışına atarım.	1,8009	1,19207
Müsabaka arasında rakibimin içeceği yoksa içeceğimi paylaşıyorum.	3,9524	1,14400
Müsabaka öncesi ve esnasında Öğretmenim olmasa bile öğretmenimin görevlendirdiği kişinin kararlarına saygı duyarım.	4,4286	,91093
Rakip takımdan birisi başarısız hareket yaptığında onunla dalga geçerim.	1,9384	1,32209
Müsabaka öncesi ısınma esnasında topu olmayan rakip takım oyuncusuyla topumu paylaşıyorum.	3,9619	1,11040
Yendiğim zaman karşı takım oyuncusuyla dalga geçerim.	2,0569	1,33806
Bir rakibim incindiğinde, rakibimin yardım alabilmesi için müsabakanın durdurulmasını isterim.	4,0238	1,06910
Sinirlenince kimse görmeden bana yakın olan rakibimin ayağına tekme atarım ya da saçını çekerim.	1,6588	1,17997
Yenildiğim zaman başarısız olan takım arkadaşlarımı suçlarım.	1,9716	1,31404
Kazansam da kaybetsem de müsabakadan sonra rakip takım oyuncuları ile el sıkışırım.	4,2333	1,03888
Kazanmak için gerekirse hile yaparım.	1,7156	1,20689
Rakibim güzel hareketler yaptığında onu güzel sözlerimle veya elimle tebrik ederim.	3,9333	1,14304
Rakibimin gözünü korkutmak için topa sert müdahale ederim.	2,2038	1,25424

Katılımcıların beden eğitimi dersi süresince sergiledikleri sportmenlik davranışları incelendiğinde, olumlu sportmenlik davranışlarının yüksek ortalamalara sahip olduğu, buna karşın olumsuz sportmenlik davranışlarının görece düşük ortalamalar gösterdiği görülmektedir.

Katılımcılar, müsabaka sonrası rakip takım oyuncuları ile el sıkışma ($M = 4.23$, $SD = 1.04$) ve yenildiklerinde rakiplerini tebrik etme ($M = 4.23$, $SD = 1.04$) gibi fair play davranışlarını yüksek düzeyde sergilemektedir.

Öğretmen veya görevlendirilmiş kişinin kararlarına saygı duyma ($M = 4.43$, $SD = 0.91$), en yüksek ortalamaya sahip maddelerden biridir. Bu bulgu, öğrencilerin otoriteye ve kurallara büyük ölçüde uyum sağladığını göstermektedir.

Rakibin haksız yere cezalandırıldığını gördüğünde durumu düzeltmeye çalışma ($M = 3.90$, $SD = 1.14$), rakip takımın güzel hareketlerini takdir etme ($M = 3.93$, $SD = 1.14$) ve rakibin içeceği yoksa paylaşma ($M = 3.95$, $SD = 1.14$) gibi etik değerlere dayalı sportmenlik davranışlarının da yüksek düzeyde sergilendiği görülmektedir.

Müsabakada rakibi sakatlamayı göze alarak faul yapma ($M = 2.05$, $SD = 1.34$), rakip takım oyuncularıyla dalga geçme ($M = 2.06$, $SD = 1.34$) ve sinirlendiğinde kimse görmeden rakibe zarar verme ($M = 1.66$, $SD = 1.18$) gibi agresif ve etik dışı davranışların ortalamaları oldukça düşüktür. Bu bulgular, öğrencilerin büyük ölçüde sportmenlik kurallarına uyduklarını göstermektedir.

Kazanmak için hile yapma ($M = 1.72$, $SD = 1.21$) ve müsabakada önde olduğunda vakit geçirmek için topu dışarı atma ($M = 1.80$, $SD = 1.19$) gibi adil oyun ilkelerine aykırı davranışların düşük seviyede kaldığı görülmektedir.

Yenildiğinde takım arkadaşlarını suçlama ($M = 1.97$, $SD = 1.31$) gibi bireysel ve takım içi ilişkileri olumsuz etkileyen davranışlar da düşük ortalamaya sahiptir. Bu durum, öğrencilerin takım ruhuna uygun davrandığını göstermektedir.

Müsabakada rakibin dikkatini bozmak için ses çıkarmak ($M = 2.10$, $SD = 1.33$) ve rakibin gözünü korkutmak için topa sert müdahale etmek ($M = 2.20$, $SD = 1.25$) gibi maddelerde katılımcılar arasında belirgin bir kararsızlık gözlenmektedir.

Benden topu kurallara uygun olarak almayan rakibime aynı şekilde karşılık vermeye çalışma ($M = 2.34$, $SD = 1.30$) ve takım arkadaşının başarısız hareketine tepki gösterme ($M = 2.44$, $SD = 1.25$) gibi maddelerde ortalama değerlerin orta seviyede olduğu görülmektedir. Bu durum, bazı öğrencilerin fair play ilkelerini benimsemesine rağmen, bazı durumlarda tepkisel davranışlar sergileyebileceğini düşündürmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, öğrenciler fair play ve sportmenlik ilkelerine büyük ölçüde bağlılık göstermektedir. Özellikle rakiplerine ve takım arkadaşlarına saygılı davranma, etik değerlere önem verme ve müsabaka süresince adil bir oyun sergileme eğilimleri yüksek düzeydedir. Bununla birlikte, bazı durumlarda rekabetçi dürtülerle etik dışı davranışlar sergileyebileceklerini gösteren maddelerde ortalama seviyelerin hafifçe yükseldiği gözlemlenmektedir. Genel olarak beden eğitimi derslerinde sportmenlik kavramının büyük ölçüde benimsendiği söylenebilir.

Tablo 5 araştırmada öğrencilerin okul sporlarına katılan ve katılmayanların davranışlarına ilişkin tutumlarını ortaya koymaya yönelik kullanılan ölçeğe ait her bir maddenin ortalamaları ve standart sapmalarını vermektedir. En yüksek ortalama 12. madde olan “ Öğretmenim olmasa bile öğretmenimin görevlendirdiği kişinin kararlarına saygı duyarım” ($M= 4,42$, $SD=,91$) iken, en düşük ortalama ise 17. Madde olan

“Sinirlenince kimse görmeden bana yakın olan rakibimin ayağına tekme atarım ya da saçını çekerim.” ($M=1,66$, $SD=1,18$) olmuştur.

Tablo 6. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sürekli Değişkenlere Dair Ortalamalar (Kız-Erkek)

Değerler	Frekans	Ortalama	Standart Sapma
Erkek	101	3,0324	,32962
Kız	110	2,9892	,45779

*%95 ortalamalar güven aralığında

Araştırmaya 4 farklı okuldan 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıf ortaokul öğrencilerinden toplamda 211 öğrenci katılmıştır. Tablo 3.6. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği'ne göre erkek ($M=3,0324$, $SD=,32962$) ve kız ($M=2,9892$, $SD=,45779$) öğrencilerin ahlaki tutum ortalamalarını göstermektedir.

Tablo 7. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sürekli Değişkenlere Dair Ortalamalar (Okullar)

Değerler	Frekans	Ortalama	Standart Sapma
1 Numaralı Okul	60	3,1727	,52973
2 Numaralı Okul	48	2,8930	,032066
3 Numaralı Okul	54	2,9510	,33001
4 Numaralı Okul	49	2,9898	,31659
Toplam	211	3,0099	,40124

Tablo 7 incelediğinde dört farklı okul arasında sportmenlik davranışları açısından bazı farklılıklar gözlemlenmiştir. 1 Numaralı Okul'un ortalama puanı ($M = 3.17$, $SD = 0.53$) ile en yüksek değere sahip olması, bu okulun öğrencilerinin sportmenlik davranışlarını diğer okullara kıyasla daha fazla sergilediğini göstermektedir. Buna karşın, 2 Numaralı Okul'un ortalama puanı ($M = 2.89$, $SD = 0.03$) ile en düşük değere sahip olması, bu okulda sportmenlik davranışlarının görece daha düşük düzeyde olduğunu işaret etmektedir.

3 numaralı okul ($M = 2.95$, $SD = 0.33$) ve 4 numaralı okul ($M = 2.99$, $SD = 0.32$) öğrencileri ise sportmenlik açısından benzer düzeyde değerlere sahiptir. 4 numaralı okul'un ortalaması 3 numaralı okul'a kıyasla biraz daha yüksek olsa da, aradaki fark belirgin değildir.

Genel ortalama ($M = 3.01$, $SD = 0.40$) dikkate alındığında, tüm okulların öğrencilerinin sportmenlik davranışlarını orta düzeyde sergilediği söylenebilir. Bununla birlikte, 1 numaralı okul öğrencileri sportmenlik davranışlarını daha yüksek oranda

benimserken, 2 numaralı okul öğrencileri görece daha düşük seviyede sportmenlik göstermektedir. Bu farklılıkların nedenleri, okulların sportif etkinliklere verdiği önem, öğretmen tutumları ve okul kültürü gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir.

Tablo 8. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sürekli Değişkenlere Dair Ortalamalar (Sınıflar)

Değerler	Frekans	Ortalama	Standart Sapma
5.Sınıf	48	3,1466	,48823
6.Sınıf	55	3,0256	,456688
7.Sınıf	48	2,9896	,29699
8.Sınıf	60	2,9023	,30702
Toplam	211	3,0099	,40123

*%95 ortalamalar güven aralığında

Tablo 8 incelendiğinde, farklı sınıf seviyelerindeki öğrencilerin sportmenlik davranışlarına yönelik ortalama puanları arasında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir.

5. Sınıf öğrencileri ($M = 3.15$, $SD = 0.49$) en yüksek ortalama puana sahipken, 8. Sınıf öğrencileri ($M = 2.90$, $SD = 0.31$) en düşük ortalamayı göstermektedir. Bu bulgu, yaş ilerledikçe sportmenlik davranışlarında bir miktar düşüş olabileceğini düşündürmektedir.

6., 7. ve 8. sınıflar arasında yapılan ANOVA analizi sonucunda, yaş grupları ile ahlaki tutumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Özellikle küçük yaş grubundaki öğrencilerin (örneğin 5. sınıf) daha olumlu tutumlar sergilediği ifade edilmiştir. Bu bulgular sonucunda H_4 hipotezi $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuş ve kabul edilmiştir.

6. Sınıf öğrencileri ($M = 3.03$, $SD = 0.46$) ve 7. Sınıf öğrencileri ($M = 2.99$, $SD = 0.30$) ise birbirine yakın ortalamalara sahiptir. Genel olarak 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin sportmenlik düzeyi daha yüksek görünürken, 7. ve özellikle 8. sınıfta bu eğilim bir miktar azalmaktadır.

Genel ortalama $M = 3.01$, $SD = 0.40$ olarak hesaplanmıştır ve tüm sınıf düzeyleri göz önüne alındığında, öğrencilerin sportmenlik davranışlarını orta düzeyde sergiledikleri söylenebilir. Ancak, yaş ilerledikçe sportmenlik puanlarında azalma eğilimi gözlemlenmektedir. Bu durum, rekabetin artması, sosyal dinamiklerin değişmesi veya bireysel motivasyon faktörleriyle ilişkili olabilir.

Tablo 9. Erkek ve Kız Öğrencilerin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Karşılaştırma t-Testi

Grup	N	Ortalama	Satandart Sapma	t	df	p
Erkek	101	3,0324	,32962	,781	198	,033
Kız	110	2,9892	,45779			

*p < 0.05

Çalışmaya katılan erkek (M=3,0324, SD=,32962) ve kız (M=2,9892, SD= ,45779; $t(198)=033$, öğrencilerin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair tutum ortalamaları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Erkeklerin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik tutum orlamaları kız öğrencilere göre daha yüksektir. (Eta squared=,03), Eta squared= $t^2 / t^2 + (N1 + N2 - 2)$

.01=küçük etki

.06=orta

.14= büyük (Pallant, 2020).

Tablo 9 incelendiğinde H3 hipotezi $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuş ve kabul edilmiştir.

Tablo 10. Beden Eğitimi Beden Eğitimi Dersine Katılanlar ile Derse ve Spor Oyunlarına katılanların Karşılaştırılması

Grup	N	Ortalama	Satandart Sapma	t	df	p
Derse Katılanlar	104	3,075	,4742	2,342	174	,001*
Derse ve Spor Oyunlarına Katılanlar	107	2,718	,3525			

*p<0.05 **% 95 güvenirlilik aralığında.

Çalışmada yalnızca beden eğitimi dersine katılan öğrenciler ile hem beden eğitimi dersine katılan hem de okullar arası müsabakalara katılan kız ve erkek öğrencilerin ahlaki tutumları ortamlarında bir farklılık olup olmadığını araştırmak amacıyla tek yönlü t Testi uygulandı.

Test sonucuna göre sig..05 den küçük olduğundan sadece beden eğitimi dersine giren erkek ve kız öğrenciler (M= 3,0752, SD= ,4742) ile hem beden eğitimi derslerine giren hem de okullar arası müsabakalarda yer alan kız ve erkek öğrencilerin (M=2,718, SD=,3525; $t(174,4)=2,342$ $p=,001$ Tablo 3.8’de görülebileceği üzere istatistiksel olarak tutum ortalamalarında anlamlı bir şekilde, ortalama etkinin üzerinde, farklılaşma görülmektedir. Sonuç itibarıyla sadece beden eğitimi dersine katılan kız ve

erkek öğrencilerin ahlaki tutum ortalamaları; hem beden eğitimi dersine hem de okullar arası müsabakalara katılan öğrencilerin ortalamalarından yüksektir ($\eta^2 = ,025$).

Tablo 10 incelendiğinde H1 hipotezi $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuş, ancak beklenenin aksine sadece beden eğitimi dersine katılan öğrenciler okullar arası müsabakalara katılan öğrencilerden daha yüksek ahlaki tutum sergilemiştir. Bu nedenle hipotezde beklenen anlamlı farklılık oluşmuş ancak yönü beklentiyle uyuşmamıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda H1 hipotezi reddedilmiştir fakat ortaya farklı bir ilişkinin çıktığı görülmüştür.

Tablo 11. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Okullara Göre Ortalamaları

	R ²	df	X ²	F	p
Gruplar Arası	2,454	3	,818	5,401	,001
Grup İçi	31,353	207	,151		
Toplam	33,807	210			

* $p < 0.05$

Ahlaki tutum sergilemede öğrencilerin okumuş oldukları okullara göre ahlaki tutum ortalamalarında farklılık yaratıp yaratmadığını test etmek amacıyla, tutum ortalamalarının 1 Numaralı Okul, 2 Numaralı Okul, 3 Numaralı Okul ve 4 Numaralı Okul arasında farklılık gösterip göstermediği tek yönlü çeşitlilik analizi (ANOVA) yapılarak karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonuçları, öğrencilerin devam etmiş oldukları okullara göre spor oyunlarında gösterdikleri ahlaki tutumlar açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmanın olduğunu göstermektedir ($F(3,207)=[5,401]$, $p=,001$).

Çalışmaya katılan öğrencilerin ahlaki tutum ortalama farklarının hangi okullardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post-Hoc test grubundan Tukey testi uygulanmıştır.

Tablo 12. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Okullara Göre Tutumların Farklılaşp Farklılaşmadığını Gösteren Tablo

		Ortalamalar Farkı	Standart Hata	p
1 Numaralı Okul	2 Numaralı Okul	,27973*	,07536	,001*
	3 Numaralı Okul	,22175*	,07300	,014*
	4 Numaralı Okul	,18293	,07494	,073
2 Numaralı Okul	1 Numaralı Oku	-,27973*	,07536	,001*

	3 Numaralı Okul	-,05799	,07720	,876
	4 Numaralı Okul	-,09680	,07904	,612
3 Numaralı Okul	1 Numaralı Oku	-,22175*	,07300	,014
	2 Numaralı Okul	,05799	,07720	,876
	4 Numaralı Okul	-,03882	,07679	,958
4 Numaralı Okul	1 Numaralı Okul	-,18293	,07494	,073
	2 Numaralı Okul	,09680	,07904	,612
	3 Numaralı Okul	,03882	,07679	,958

*Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır. *APA stiline göre raporlanmıştır.

Araştırmaya katılan 4 nolu okulun öğrencilerinin 1 nolu, 2 nolu 3 nolu ve 4 nolu okullarda öğrenci olan katılımcıların ahlaki tutumlarına dair Post Hoc testi sonuçlarına göre ; 1nolu okul öğrenci grubu ($X=3,1727$) 2 numaralı okul öğrenci grubu ($X=2,8930$) ve 3 nolu okul öğrenci grubundan ($X=2,9510$) anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. 1 nolu okul öğrencilerinin tutum ortalamaları 2 ve 3 nolu okul öğrencilerinin tutum ortalamalarından daha fazladır. 3 nolu okulun öğrencilerinin tutum ortalamaları ($X=2,9510$) 2 nolu okulun öğrencilerinin tutum ortalamalarından ($X=2,8930$) daha fazladır. (Eta squared=,073).

Tablo 13. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sınıflara Göre Ortalamaları

	R ²	df	X ²	F	p
Gruplar Arası	1,625	3	,542	3,484	,017
Grup İçi	32,182	207	,155		
Toplam	33,807	210			

*p < 0.05

Araştırmaya katılan öğrencilerin ahlaki tutum sergilemede öğrencilerin okumuş oldukları sınıf düzeylerine göre etkili olup olmadığını anlamak için, tutum ortalamalarının sınıflar arasında farklılık gösterip göstermediği tek yönlü çeşitlilik analizi (ANOVA) yapılarak karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonuçları, öğrencilerin devam etmiş oldukları sınıf seviyelerine göre beden eğitimi dersinde ve müsabakalarda gösterdikleri ahlaki tutumlar açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmanın olduğunu göstermektedir ($F(3,207)=[3,484]$, $p=,017$), (Eta squared=,048).

Tablo 14. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeğine Dair Sınıflara Göre Tutumların Farklılaşp Farklılaşmadığını Gösteren Tablo

		Ortalamalar Farkı	Standart Hata	p
5.Sınıf	6.Sınıf	,12093	,07788	,408
	7.Sınıf	,15697	,08049	,210
	8.Sınıf	,24428*	,07635	,009*
6.Sınıf	5.Sınıf	-,12093	,07788	,408
	7.Sınıf	,03604	,07788	,967
	8.Sınıf	,12335	,07361	,339
7.Sınıf	5.Sınıf	-,15697	,08049	,210
	6.Sınıf	-,03604	,07788	,967
	8.Sınıf	,08731	,07635	,663
8.Sınıf	5.Sınıf	-,24428*	,07635	,009*

*p < 0.05

Araştırmaya katılan 4 okulun öğrencilerinin 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin ahlaki tutumlarına dair Post Hoc testi sonuçlarına göre 5. sınıf öğrenci grubu ($X=3,1466$) 8. sınıf öğrenci grubu ($X=2,9023$) öğrencilerinden anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. 6. sınıf öğrencilerinin tutum ortalamaları ($X=3,0256$) 5. sınıf öğrencilerinin tutum ortalamalarından daha azdır, (Eta squared=,048).

Tablo 14 incelendiğinde 5 ve 8. sınıflar arasındaki anlamlı farklılıktan dolayı H2 hipotezi $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuş ve kabul edilmiştir.

Aşağıda 22 maddeli BEDSDÖ kullanılarak elde edilen verilerin madde bazında değerlendirilmesi için bir seri frekans analizi gerçekleştirildi.

Tablo 15. Madde 1: Oyunda rakibim düşerse kalkmasına yardım ederim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam %
Nadiren	32	15,2	15,2	15,2
Ara Sıra	64	30,3	30,3	45,5
Çok Sık	38	18,0	18,0	63,5
Her Zaman	77	36,5	36,5	100,0
Toplam	211	100,0	100,0	

Oyunda rakibine yardım etme maddesine baktığımızda %36,5 ile öğrencilerin en çok “her zaman” dediği gözlemlenmektedir. Bunun ardından sırasıyla %30,3 ile “ara sıra”, %18 ile “çok sık” ve %15,2 ile “nadiren” rakiplerinin zor durumunda yardım edeceklerini bildirmişlerdir.

Tablo 16. Madde 2: Oyun sonunda yenilen arkadaşlarımızın fazla üzülmemesi için onları rahatlatırım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Nadiren	49	23,2	23,2	23,2
Ara Sıra	43	20,4	20,4	43,6
Çok Sık	45	21,3	21,3	64,9
Her Zaman	74	35,1	35,1	100,0
Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların arkadaşlarını psikolojik olarak ne sıklıkta rahatlatıp rahatlatmadığına bakıldığında en çok belirtilen seçeneğin %35,1 ile “Her zaman” olduğu gözlemlenmektedir. Bu seçeneği sırasıyla %21,3 ile “Çok sık”, %23,2 ile “Nadiren” ve %20,4 ile “Ara Sıra” takip etmektedir.

Tablo 17. Madde 3: Oyun esnasında rakibin dikkatini bozmak için değişik sesler çıkarırım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Hiçbir Zaman	119	56,4	56,4	56,4
Nadiren	8	3,8	3,8	60,2
Ara Sıra	27	12,8	12,8	73,0
Çok Sık	57	27,0	27,0	100,0
Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların oyun esnasında rakibinin ne sıklıkta dikkatini dağıtması ile ilgili değerlendirmelere baktığımızda, en yüksek sıklığın %56,4 ile “Hiçbir zaman” olduğu gözlemlenmektedir. Bunu %27 ile “Çok Sık” değerlendirmesi takip ederken, en az değerlendirmenin %3,8 ile “Nadiren” seçeneği olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 18. Madde 4: Heyecanlanıp oyun kuralına uymadığımda rakibimden özür dilerim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Nadiren	36	17,1	17,1	17,1
Ara Sıra	45	21,3	21,3	38,4
Çok Sık	51	24,2	24,2	62,6
Her Zaman	79	37,4	37,4	100,0
Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta kurallara uygun davranmadığında rakibinden özür dilediklerine baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %37,4 ile “Her Zaman” olduğu

görülmektedir. Bunu %24,2 ile “Çok sık”, %21,3 ile “Ara sıra” ve %17,1 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 19. Madde 5: Benden topu kurallara uygun olarak almayan rakibimden ben de topu aynı şekilde almaya çalışırım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Hiçbir Zaman	91	43,1	43,1	43,1
Nadiren	19	9,0	9,0	52,1
Ara Sıra	39	18,5	18,5	70,6
Çok Sık	62	29,4	29,4	100,0
Toplam	211	100,0	100,0	

Ne sıklıkta kısasa kısas davranışların gerçekleştirildiğine baktığımızda en yüksek sıklığın %43,1 ile “Hiçbir zaman” olduğu gözlemlenmektedir. Bunu sırasıyla %29,4 ile “Çok Sık”, %18,5 ile “Ara sıra” ve %9 ile “Her zaman” seçenekleri takip etmektedir.

Tablo 20. Madde 6: Oyunda, rakibimi durdurmak için sakatlamayı göze alıp faul yaparım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	91	43,1	43,1	43,1
	Nadiren	19	9,0	9,0	52,1
	Ara Sıra	39	18,5	18,5	70,6
	Çok Sık	62	29,4	29,4	100,0
	Total	211	100,0	100,0	
Missing	System	1	,5		
Toplam		211	100,0		

Katılımcıların ne sıklıkta rakiplerine saldırgan davranışlar gösterdiğine bakıldığında, en yüksek sıklığın %59,7 ile “Hiçbir zaman” seçeneğinde olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla %26,5 ile “Çok Sık”, %11,4 ile “Ara sıra ve %1,9 ile “Nadiren” seçeneklerinin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 21. Madde 7: Yenildiğim zaman rakip kim olursa olsun onu tebrik ederim

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Nadiren	22	10,4	10,4	10,4
	Ara Sıra	29	13,7	13,7	24,2
	Çok Sık	38	18,0	18,0	42,2
	Her Zaman	122	57,8	57,8	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta rakiplerini tebrik ettiklerine bakıldığında, %57,8 ile en yüksek sıklığın “Her zaman” olduğu gözlemlenmektedir. Bunu %18 ile “Çok sık”, %13,7 ile “Ara sıra” ve %10,4 ile “Nadiren” seçenekleri takip etmektedir.

Tablo 22. Madde 8: Takım arkadaşım başarısız hareket yaptığında ona tepki gösteririm

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	75	35,5	35,5	35,5
	Nadiren	33	15,6	15,6	51,2
	Ara Sıra	39	18,5	18,5	69,7
	Çok Sık	64	30,3	30,3	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta takım arkadaşı başarısız hareket yaptığında tepki gösterdiğine bakıldığında, en yüksek belirtilen sıklığın %35,5 ile “Hiçbir Zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %30,3 ile “Çok Sık”, %18,5 ile “Ara sıra” ve %15,6 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 23. Madde 9: Eğer rakibim haksız yere cezalandırıldığını görürsem, durumu düzeltmeye çalışırım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Nadiren	34	16,1	16,1	16,1
	Ara Sıra	46	21,8	21,8	37,9
	Çok Sık	37	17,5	17,5	55,5
	Her Zaman	94	44,5	44,5	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta rakibinin haksız yere cezalandırıldığını gördüğünde durumu düzeltme baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %44,5 ile “Her Zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %21,8 ile “Ara sıra”, %17,5 ile “Çok sık” ve %16,1 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 24. Madde 10: Oyunda öndeysem, vakit geçirmek için topu sahanın ya da bahçenin dışına atarım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	139	65,9	65,9	65,9
	Nadiren	10	4,7	4,7	70,6
	Ara Sıra	27	12,8	12,8	83,4
	Çok Sık	35	16,6	16,6	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkla oyunda öndeyken vakit geçirmek için topu sahanın ya da bahçenin dışına atma davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %65,9

ile “Hiçbir Zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %16,6 ile “Çok Sık”, %12,8 ile “Ara sıra” ve %4,7 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 25. Madde 11: Oyun sırasında rakibimle içeceğimi ve yiyeceğimi paylaşırım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Nadiren	36	17,1	17,1	17,1
	Ara Sıra	34	16,1	16,1	33,2
	Çok Sık	44	20,9	20,9	54,0
	Her Zaman	97	46,0	46,0	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta oyun arasında rakibiyle içeceğini veya yiyeceğini bölüşme davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %46 ile “Her zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %20,9 ile “Çok Sık”, %17,1 ile “Nadiren” ve %16,1 ile “Ara Sıra” takip etmektedir.

Tablo 26. Madde 12: Öğretmenim olmasa bile öğretmenimin görevlendirdiği kişinin kararlarına saygı duyarım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Nadiren	15	7,1	7,1	7,1
	Ara Sıra	16	7,6	7,6	14,7
	Çok Sık	43	20,4	20,4	35,1
	Her Zaman	137	64,9	64,9	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta öğretmenlerinin yerine görevlendirdiği kişinin kararlarına saygı duyma davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %64,9 ile “Her zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %20,4 ile “Çok sık”, %7,6 ile “Ara sıra”, ve %7,1 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 27. Madde 13: Rakip takımda bir oyuncu başarısız hareket yaptığında onunla dalga geçerim

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	137	64,9	64,9	64,9
	Nadiren	3	1,4	1,4	66,4
	Ara Sıra	18	8,5	8,5	74,9
	Çok Sık	53	25,1	25,1	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta rakip takımda bir oyuncu başarısız hareket ettiğinde onunla dalga geçme davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %64,9 ile

“Hiçbir zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %25,1 ile “Çok sık”, %8,5 ile “Ara sıra” ve %1,4 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 28. Madde 14: Topu olmayan arkadaşıyla topumu paylaşırım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Nadiren	30	14,2	14,2	14,2
	Ara Sıra	44	20,9	20,9	35,1
	Çok Sık	42	19,9	19,9	55,0
	Her Zaman	95	45,0	45,0	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta topu olmayan arkadaşıyla topu paylaşma davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %45 ile “Her zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %20,9 ile “Ara sıra”, %19,9 ile “Çok Sık” ve %14,2 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 29. Madde 15: Yendiğim zaman karşı takımın oyuncusuyla dalga geçerim

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	125	59,2	59,2	59,2
	Nadiren	6	2,8	2,8	62,1
	Ara Sıra	23	10,9	10,9	73,0
	Çok Sık	57	27,0	27,0	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta galibiyet karşısında karşı takımın oyuncusuyla dalga geçme davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %59,2 ile “Hiçbir zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %27 ile “Çok Sık”, %10,9 ile “Ara sıra” ve %2,8 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 30. Madde 16: Bir rakibim incindiğinde, rakibimin yardım alabilmesi için oyunun durdurulmasını isterim

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Nadiren	26	12,3	12,3	12,3
	Ara Sıra	39	18,5	18,5	30,8
	Çok Sık	50	23,7	23,7	54,5
	Her Zaman	96	45,5	45,5	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta rakibinin incinmesi durumunda yardım alabilmesi için oyunun durdurulmasını istemesi davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %45,5 ile “Her zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %23,7 ile “Çok sık”, %18,5 ile “Ara sıra” ve %12,3 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 31. Madde 17: Sinirlenince kimse görmeden bana yakın olan rakibimin ayağına tekme atarım ya da saçını çekerim

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	158	74,9	74,9	74,9
	Nadiren	3	1,4	1,4	76,3
	Ara Sıra	14	6,6	6,6	82,9
	Çok Sık	36	17,1	17,1	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta sinirlenince kimse görmeden rakip takım arkadaşına zarar verme davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %74,9 ile “Hiçbir zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %17,1 ile “Çok Sık”, %6,6 ile “Ara sıra” ve %1,4 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 32. Madde 18: Yenildiğim zaman başarısız olan takım arkadaşlarımı suçlarım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	131	62,1	62,1	62,1
	Nadiren	8	3,8	3,8	65,9
	Ara Sıra	19	9,0	9,0	74,9
	Çok Sık	53	25,1	25,1	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta mağlubiyet durumlarında başarısız olan takım arkadaşlarını suçlama davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %62,1 ile “Hiçbir zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %25,1 ile “Çok Sık”, %9 ile “Ara sıra” ve %3,8 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 33. Madde 19: Kazansam da kaybetsem de oyundan sonra rakip takım oyuncusu ile el sıkışırım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Nadiren	22	10,4	10,4	10,4
	Ara Sıra	28	13,3	13,3	23,7
	Çok Sık	40	19,0	19,0	42,7
	Her Zaman	121	57,3	57,3	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta her durumda oyundan sonra rakip takım oyuncusun ile el sıkışma davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %57,3 ile “Her zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %19 ile “Çok sık”, %13,3 ile “Ara sıra” ve %10,4 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 34. Madde 20: Kazanmak için gerekirse hile yaparım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	151	71,6	71,6	71,6
	Nadiren	9	4,3	4,3	75,8
	Ara Sıra	11	5,2	5,2	81,0
	Çok Sık	40	19,0	19,0	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta kazanmak için gerekli durumlarda hile yapma davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %71,6 ile “Hiçbir zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %19 ile “Çok Sık”, %5,2 ile “Ara sıra” ve %4,3 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 35. Madde 21: Rakibim güzel hareketler yaptığında onu güzel sözlerimle veya elimle tebrik ederim

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Nadiren	36	17,1	17,1	17,1
	Ara Sıra	36	17,1	17,1	34,1
	Çok Sık	44	20,9	20,9	55,0
	Her Zaman	95	45,0	45,0	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta rakibin güzel davranışlarına güzel bir biçimde karşılık verme davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %45 ile “Her zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %20,9 ile “Çok sık”, %17,1 ile “Ara sıra” ve “Nadiren” takip etmektedir.

Tablo 36. Madde 22: Rakibimin gözünü korkutmak için topa sert müdahale ederim

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Valid	Hiçbir Zaman	96	45,5	45,5	45,5
	Nadiren	28	13,3	13,3	58,8
	Ara Sıra	35	16,6	16,6	75,4
	Çok Sık	52	24,6	24,6	100,0
	Toplam	211	100,0	100,0	

Katılımcıların ne sıklıkta rakibin gözünü korkutmak için topa sert müdahale etme davranışlarına baktığımızda, en yüksek belirtilen sıklığın %45,5 ile “Hiçbir zaman” olduğu görülmektedir. Bunu %24,6 ile “Çok Sık”, %16,6 ile “Ara Sıra” ve %13,3 ile “Nadiren” takip etmektedir.

Bu çalışmada, Ardahan ilinde yapılan, sporcu davranışları üzerine oluşturulmuş bir anket uygulaması ile elde edilen bulgular tartışılmıştır. Katılımcıların spor sırasında sergiledikleri etik dışı davranışlar ve sosyal ilişkiler üzerine yapılan analizler, sporcuların tutumlarıyla ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Bu çalışma, Ardahan ilindeki beden eğitimi derslerine katılan öğrenciler ile hem beden eğitimi dersine hem de okullar arası müsabakalara katılan öğrenciler arasındaki ahlaki tutum farklılıklarını ortaya koymaktadır.

İlk olarak, Ardahan’da sadece beden eğitimi derslerine katılan öğrencilerin sportmenlik tutumlarının hem beden eğitimi derslerine hem de okullar arası müsabakalara katılanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, sporcu davranışlarının sadece okullar arası müsabakalara katılım ile şekillenmediğini, derslerde alınan eğitimin de bu tutumlar üzerinde etkili olduğunu gösteriyor olabilir. Beden eğitimi derslerinde, sporcu davranışları, sosyal ilişkiler ve etik konularına verilen önem, öğrencilerin sosyal sorumluluk bilinci ve sportmenlik tutumlarını daha olumlu yönde şekillendirmektedir.

Şahin ve Çoymak (2018) Burdur ilindeki benzer bir çalışma da ise farklı sonuçlar göstermektedir. Burdur ilinde hem beden eğitimi derslerine hem de okullar arası müsabakalara katılan öğrencilerin sportmenlik tutumları, yalnızca beden eğitimi derslerine katılanlardan daha fazla bulunmuştur. Bu durum, okul dışı spor faaliyetlerinin, öğrencilerin sporcu kimliklerinin ve etik değerlerinin gelişmesinde daha belirleyici olabileceğini düşündürmektedir. Bu farklılığın oluşmasında Ardahan ilindeki ortaokul öğrencilerinin aynı dersleri almış olsalar da işin içine rekabet ve hırs girdiği zaman tutumlarında değişiklikler meydana gelmesinin etkisi olabilir. Öte yandan Ardahan ve Burdur illeri arasındaki bu fark, spor eğitiminin içeriği, sıklığı ve türü ile doğrudan ilişkili olabilir. Bu noktada, farklı coğrafi bölgelerdeki spor eğitimi programlarının ve yerel kültürün de etkili olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada elde edilen veriler, sporcuların sergiledikleri etik dışı davranışlar ve sosyal ilişkiler üzerine yapılan değerlendirmelerle de örtüşmektedir. Örneğin,

"Kazansam da kaybetsem de oyundan sonra rakip takım oyuncusu ile el sıkışırım" maddesine en çok "Her zaman" cevabının verilmesi, katılımcıların oyun sonrası dostça bir tutum sergileme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ancak, diğer yandan, "Kazanmak için gerekirse hile yaparım" gibi davranışların sıklığı düşük olsa da bazı katılımcıların bu tür etik dışı tutumları zaman zaman sergileyebileceği anlaşılmaktadır. Bu, genç sporcular arasında etik anlayışının henüz tam olarak yerleşmediğini, dolayısıyla eğitimin güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ

Araştırmanın sonunda, öğrencilerin beden eğitimi ve spor faaliyetlerine yönelik ahlaki tutumlar sergilemeleri açısından cinsiyetlerine göre bir farklılık olup olmadığını gözlemlemek için bağımsız örneklem t-testi uygulandı. Verilerin analizine bakıldığında kız ve erkek öğrencilerin ahlaki davranış skorlarında bir farklılaşmanın olduğu görüldü.

Öğrencilerin ahlaki davranışlar gösterme düzeylerinin yaş gruplarına göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla, 6., 7. ve 8. sınıf düzeyleri arasındaki uygun davranış sergileme puanları tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonuçları, öğrencilerin bulundukları yaş gruplarının spor oyunlarında sergiledikleri ahlaki davranışlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, beden eğitimi derslerine ek olarak okul takımlarında müsabakalara katılan ve böylece beden eğitimine daha fazla dahil olan öğrenciler, bağımsız örneklem t-testi yolu ile karşılaştırılmıştır. T-testi sonuçlarına göre, müsabakalara katılan öğrenciler ile yalnızca beden eğitimi derslerine katılan öğrenciler arasında uygun davranış skorları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre yalnızca beden eğitimine katılan öğrencilerin ($M=2.71$, $SD=.35$), hem beden eğitimi derslerine hem de müsabakalara katılan öğrencilerden ($M=3.07$, $SD=.47$) daha fazla uygun davranış skoruna sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ardahan il merkezinde 4 farklı ortaokulda 12-14 yaş gurubu öğrencilerinin ahlaki tutumları üzerine yapılan çalışmamızda kız öğrencilerle, erkek öğrenciler arasında yapılan çalışmamızda erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha sportmen tutum sergiledikleri görülmüştür.

Sınıflar arası karşılaştırmaya baktığımızda 5.sınıf öğrencilerinin 8.sınıf öğrencilerine göre daha ahlaki tutumlar sergiledikleri, 6.sınıf öğrencilerinin tutum ortalamalarının ise 5.sınıf öğrencilerinin tutum ortalamalarının altında kaldığı görüldü. Okullar arası müsabakalara katılmayan öğrencilerin katılan öğrencilere göre daha sportmence tutumlar sergilediği çalışmamızda görülmüştür.

Çalışmamızın sonuçları ilgili araştırmalarla karşılaştırıldığında müsabakalara katılan öğrencilerin katılmayan öğrencilere göre daha sportmence tutum sergiledikleri Burdur ili örneği ile farklılık göstermiştir. Bu farklılığın temel sebeplerinin neler olduğunun belirlenebilmesi için ayrı bir çalışma ve analiz yapmak gerekmektedir.

Elde edilen bulgular, sporcuların çoğunluğunun pozitif sosyal ilişkiler geliştirdiğini ancak bazı durumlarda, özellikle okullar arası müsabakalarda, etik dışı davranışlar sergileyebileceğini ortaya koymuştur. Ardahan ilinde, beden eğitimi derslerine katılan öğrencilerin sportmenlik tutumlarının hem beden eğitimi derslerine hem de okullar arası müsabakalara katılan öğrencilere göre daha yüksek olması, sporcu tutumlarının eğitime dayalı olarak şekillendiğini ve sportmenlik eğitiminin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Burdur'daki sonuçlarla karşılaştırıldığında ise, sporcu davranışlarının okul dışı etkinliklere, özellikle okullar arası müsabakalara katılımın etkisiyle daha olumlu hale geldiği görülmektedir. Bulgular sonucunda hipotezlerden çoğu kabul edilmiş olup yalnızca bir hipotez reddedilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma, sporcu tutumlarının geliştirilmesinde eğitim sürecinin ve okul dışı etkinliklerin kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Sportif başarı ve etik davranışlar arasında güçlü bir ilişki kurulması, genç sporcuların daha sağlıklı ve etik bir spor kültürü geliştirmelerini sağlayacaktır. Sportif başarı ile etik davranışlar arasındaki oluşacak güçlü bir bağ, ortaokul çağındaki sporcuların ve öğrencilerin sağlıklı ve etik bir spor kültürü geliştirmelerine olanak tanıyacaktır.

Genel Öneriler

Spor Eğitiminin Yaygınlaştırılması: Özellikle okullarda sporun yaygınlaştırılması ve beden eğitimi derslerinin etkin bir şekilde uygulanması, öğrencilerin sportmenlik ve ahlaki tutumlarını geliştirebilir. Okullar arası müsabakalara katılımın artırılması, öğrencilerin sosyal sorumluluk ve etik değerler üzerinde olumlu bir etki yaratabilir. Ders içeriklerinde etik değerler, sportmenlik ve ahlaki değerlerin daha fazla yaygınlaştırılması gerekmektedir. Öğrencilere sporun sadece fiziksel değil, aynı zamanda ahlaki gelişimi de desteklediği vurgulanmalıdır.

Spor müsabakalarına ve beden eğitimi derslerine katılımın ilkökul seviyesinden itibaren artırılması ve ortaokul seviyesinde her öğrencinin ders zorunluluğu içinde aldığı

beden eğitimi derslerinin süresinin artırılması uygun görülmektedir. Ortaokul öğrencileri okullar arası spor müsabakalarına katılımları konusunda özendirilmeli ve teşvik edilmelidir.

Okullar arası müsabakalarda etik davranışları teşvik eden uygulamalar artırılmalıdır. Örneğin; fair play ödülleri, etik kurallar ve sporcu sözleşmeleri gibi uygulamalar daha fazla kullanılmalıdır. Antrenörler ve beden eğitimi öğretmenleri, sporculara etik davranışları teşvik edecek şekilde eğitim almalıdır.

Öğrencilerin sosyal ilişkilerini güçlendiren uygulamalar teşvik edilmelidir. Müsabakalar sonrası sporcuların sosyal olarak kaynaşabileceği, iletişim kurabileceği etkinlikler düzenlenmelidir. Takım ruhunu destekleyen projelerle rekabetin dostane bir ortamda gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

Bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurularak, her bölgenin sportif kültürü ve eğitim programlarının etkileri dikkate alınarak yerel ihtiyaçlara uygun sporcu eğitim programları oluşturulabilir. Ardahan ve Burdur illerindeki farklı sonuçlar, yerel kültür ve eğitim altyapısının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

Cinsiyet, yaş ve okul gibi demografik faktörler göz önünde bulundurularak, farklı grupların sportmenlik tutumları karşılaştırılabilir. Özellikle yaşa bağlı olarak, genç sporcuların etik dışı davranışlara yatkınlıkları üzerinde araştırmalar yapılabilir. Ayrıca, okul türü ve sınıf düzeyinin de sporculuk tutumları üzerindeki etkisi araştırılmalıdır.

Farklı bölgelerde karşılaştırmalı araştırmalar yapılmalıdır. Ardahan ve Burdur illerindeki farklı sonuçların nedenlerini anlayabilmek için coğrafi, sosyo-ekonomik ve kültürel etmenler üzerinde daha kapsamlı incelemeler yapılması gerekmektedir. Türkiye genelinde yapılan geniş kapsamlı bir araştırma ile sportif etik davranışlar karşılaştırılabilir.

Spor ortamında etik dışı davranışların sebepleri araştırılmalıdır. Müsabakalarda sergilenen etik dışı tutumlar, sporcu psikolojisi ve sosyal faktörler göz önünde bulundurularak incelenmelidir. Hile yapma eğiliminde olan sporcuların bu tutumlarını değiştirebilmek için etkili yöntemler geliştirilmelidir.

Öğretmenler ve antrenörlerin rolü araştırılmalıdır. Beden eğitimi öğretmenlerinin ve antrenörlerin, öğrencilerin etik tutumları üzerindeki etkisi üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Sportmenlik ve etik eğitimi veren beden eğitimi öğretmenlerin yaklaşımları ile öğrencilerin davranışları arasındaki ilişki incelenmelidir.

Okul müfredatında sportif etik derslerinin yeri araştırılmalıdır. Sportmenlik ve etik konularının ders programlarında nasıl yer aldığı incelenerek geliştirme önerileri sunulmalıdır. Farklı ülkelerin bu konudaki çalışmaları ile karşılaştırmalı analizler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (2006). “Sporda Saldırganlık ve Şiddet”, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul
 “Kulüplerarası Eskrim Türkiye Şampiyonasına Katılan Sporcuların Sporda Erdem Anlayışlarının İncelenmesi” 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 10th International SportSciencesCongress, Proceedings-II, 23-25 Ekim 2008.
- Akandere, M., Baştuğ, G. ve Güler, E. D., (2009). “Orta ÖğretimKurumlarında Spora Katılımın Çocuğun Ahlaki Gelişimine Etkisi”, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi Cilt 3, Sayı 1.
- Akgül, S., Demirel, M. ve Üstün, Ü. D. (2012). İlköğretim öğrencilerinin okul içi ve okullar arası sportif etkinliklere katılma nedenlerinin çeşitli değişkenler açısından araştırılması. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(32). (s. 13-21).
- Akkoyunlu Y., Kalkavan, A., Sinaforoglu, O. T. ve Eynur, A. (2008). “Amatör Genç Futbolcuların Sporda Erdem Anlayışının Araştırılması” 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 10th International SportSciencesCongress, Proceedings-II, 23-25 Ekim 2008, BOLU.
- Akkoyunlu, Y., Kalkavan, A., Özdilek, C. ve Eynur, R.B. (2008). “Üniversitelerarası Türkiye Şampiyonasına Katılan Eskrimcilerin SpordaErdem Anlayışlarının İncelenmesi” 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 10th International SportSciencesCongress, Proceedings-II, 23-25 Ekim 2008, BOLU.
- Alpman, C. (1972). “Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyu Gelişimi”. İstanbul: MEB Yayınları
- Ateşoğlu, M. (1974). “Sporda Erdemlilik “Fair Play””. Ankara: Başbakanlık Yayınları.
- Arıpar, E. (2007). Fair play vicdanının sesini dinlemektir. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Balçıkanlı Sezen, G. Ve Yıldırım, İ. (2008). “İlk Ve OrtaöğretimÖğrencilerinin Futbolda “Fair play” Çerçevesinde Tanımlanmış Davranış Biçimlerine Yaklaşımları” 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 10thInternational SportSciencesCongress, Proceedings-II, 23-25 Ekim 2008, Bolu.
- Başaran, İ. E. (1994). Eğitime Giriş 4.Baskı S.25, Ankara ISBN Numarası 975-95673-3-4.

- Baumann, S. (1994). Uygulamalı Spor Psikolojisi (Çev: H. Can İKİZLER, Ali Osman ÖZCAN), Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Balçıkınlı Sezen, G. (2009). ““Fair play” and empathy: A research study with student teachers” *Journal of US-China Public Administration*, Volume 6, No.4, USA.
- Bilen, M. (2002). “Plandan Uygulamaya Öğretim”. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2000) “Ailede ve Okulda Eğitim Sorunları”. İstanbul: MEB Yayınları,
- Bloom, B. S. (1979). İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme (Türkçe çeviri: D.A. Özçelik) Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Bozdemir, O. (2017). Basketbol oynayan farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerin spor ortamındaki empati becerileri ile fair play davranışları arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Budak, S. (2000). “Psikoloji Sözlüğü”. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bucher, C. A. (1987). *Management of physical education and athletic programs*. USA: Times Mirror/Mosby College Publishing.
- Brock, S. J. ve Hastie, P. A. (2003, April). *Students' conceptions of fair play in sport education*. Paper presented at the American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance (AAHPERD) National Convention, Philadelphia, PA.
- Brock, S. J. ve Hastie, P. A. (2007). Students' conceptions of fair play during sport education. *ACHPER Healthy Lifestyles Journal*, 54(1)
- Brown, J.D. (1997). Questions and answers about language testing statistics: Shiken: JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter, <http://hosted.jalt.org/test/PDF/Brown2.pdf>, (13.02.2018).
- Can, N. (1998). Öğretmen ve Yöneticinin Etkililiğinin Öğretimdeki Rolü. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 13(13), (s. 55-69).
- Canadian Centre for Ethics in Sport. (n.d.). *Anti-doping*. Retrieved April 12, 2025, from <https://cces.ca/anti-doping>.
- Cengiz, R. (2009). *Futbolda psikolojik baskı ve şiddet*. TFF FGM Futbol Eğitim Yayınları, Aralık Sayı: 11.
- Chin, M., Edginton, C. R., Mok, M. M. C. ve Tang, M. (2008, November). *Obesity prevention, physical activity, diet and physical education in schools—Current*

research, challenges and best practice in the Asia-Pacific context. Paper presented at the 12th World Sport for All Congress, Genting Highlands Resort, Malaysia.

- Çınar, V., Öztürk, M. E., Şebin, K. ve Yazıcı, G. (2010). Doping ve sporcularda kullanımı. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(3).
- Çetin, M., Yeşilbağ, Y. ve Akdağ, B. (2003). Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17, (s. 39–54).
- Çoknaz, D., Noordegraaf, M. A., Güler, L. ve Çotuk, M. Y. (2010). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin olimpiik konulara yönelik farkındalıkları ve olimpiik kavramlara ilişkin değerlendirmeleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), (s. 1264–1289).
- Dewey, J. (2010). Okul ve toplum. (Türkçe çevirisi: H.A. Başman) Ankara: Pegem Akademi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (2001) "Hayat boyu Eğitim ve Örgün Olmayan Eğitim Özel ihtisas Komisyonu Raporu" Ankara.
- Dolaşır, S. (2006). "Antrenörlük Etiği ve İlkeleri" . Ankara :Gazi Kitabevi.
- Donuk, B. ve Şenduran, F. S. (2006). *Futbolun anatomisi*. Ötüken Yayınları.
- Dorak, F. ve Vurgun, N. (2006). Takım sporları açısından empati ve takım birlikteliği ilişkisi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), (s. 73–77).
- Doty, J.P. (2005). The development and validation of an instrument to measure character in sport. Unpublished Ph.D. thesis, University of Northern U.S. Military Academy, Colorado, CO.
- EFE, Zeynep BENGÜ (2006) "Okullar arası Yarışmalara Katılan I. Ve II. Kademe ilköğretim Öğrencilerinin "Fair play" Davranışlarını Sergileme Sıklıkları"Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi,Ankara.
- Egan, K. (2010). Eğitimli Zihin. (Türkçe çevirisi: F. Keser). Ankara: Pegem Akademi.
- Erdemli, A. (1996). "İnsan, Spor ve Olimpizm" . İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Erdemli, A. (2006). "Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi" İstanbul: E Yayınları.
- Field, A. (2009) *Discovering Statistics Using SPSS*. 3rd Edition, Sage Publications Ltd., London.

- Genç, S. Z. (2005). İlköğretimde sosyal becerilerin gerçekleşme düzeyinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (1), (s. 41-54).
- Genelkurmay Başkanlığı. (2005). *Spor ve etik değerler*. Genelkurmay Basımevi.
- Gibbons, S. L. (1994). Kids on steroids: It's time to rediscover fair play. *Recreation Canada*, 52(3), 12–14.
- Gültekin, M. (2008). “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışı Gösterme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Güngö, E. (2000). “Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak”. İstanbul Ötüken Yayıncılık.
- Güray, R. (2023). *Ortaokul öğrencilerinin sportmenlik davranışları ile sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Marmara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.
- Halis, M., Şahin, H. M., Pençe, S., Şahin, F. ve Koç, S. (2005). Futbol takımı taraftarlarının şiddet ve saldırganlığa bakışlarına ilişkin bir araştırma. *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), (s. 1–14).
- Hızal, A. (1982). “Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliliği (Karşılaştırmalı Uygulamalı Araştırma)” Ankara, Sevinç Matbaası.
- İkizler, C. ve Karagözoğlu, C. (1997). “Sporda Başarının Psikolojisi”. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Kaiser, H. (1974). “Little Jiffy, Mark IV”, *Educational and Psychological Measurement*, 34 (1), (s. 111-114).
- Kara, Y. (2006). “Okullardaki Örgüt Kültürün Okul Yöneticilerinin Etik Davranışları Üzerindeki Etkisi” Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Karakaya, İ. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaküçük, S. (1999). “Rekreasyon Bos Zamanları Değerlendirme” Bağırhan Yayımevi.
- Kentsu, J. (2007). “Okul Yöneticilerinin Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Etik Üzerine Etkisi” Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Keten, M. (1993). *Türkiye’de spor* (ikinci baskı). İstanbul: Polat Ofset.

- Kırımoğlu, H., Kepoğlu, A., Dereceli, Ç., Parlak, N. ve Tozoğlu, E., (2008) “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Atılganlık Düzeylerinin Spora Katılımları Bakımından İncelenmesi (Ankara-Elmadağ İlçesi Örneği)”.
- Kim, H.Y. (2013). Statistical Notes for Clinical Researchers: Assessing Normal Distribution (2) Using Skewness and Kurtosis, Open lecture on statistics ISSN 2234-7658 (print) / ISSN 2234-7666 (online) <http://dx.doi.org/10.5395/rde.2013.38.1.52>, (22.03.2019).
- Koç, Y. (2013). Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği (BEDSDÖ): Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), (s. 96-114).
- Korkmaz, N. H., Şahin, E., Kahraman, M. ve Öztürk, F. (2003). Beden eğitimi ve spor bölümü öğrencilerinin empatik becerilerinin yaşa göre karşılaştırılması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1).
- Krotee, March L. Ve Bucher Charles A. (2002) “Management of Physical Education and Sport” by The McGraw-Hill Companies
- Krotee, M. L. ve Bucher, C. A. (2002). *Management of physical education and sport* (12. baskı). McGraw-Hill.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *Spor yarışmaları yönergesi*. <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/711.pdf>.
- Morgan, W. J. (2007). “Ethics In Sport Second Edition” Human Kinetics, United States of America.
- Obuz, Ü. (2009). “Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğiyle İlgili Etik Olmayan Davranışlara İlişkin”, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Öngel, H. B. (1997). “Sporda Etik Değerler Açısından Doping”, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2,2.
- Özbek, O. (2008). “Beden Eğitimi Öğretmeni Meslek Etiği”. Ankara: Spor Yayınevi
- Özdilek, Ç., Şentürk, A., Kalkavan, A., Şinofoğlu, O. T. ve Karavelioğlu, M. B. (2008). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin sporda erdem anlayışlarının incelenmesi. *10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri-II*, (s. 184–186). Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

- Özmen, Ö. (1976). “Çağdaş Sporda Eğitim Üçgeni”. İzmir: Ege Üniversitesi Yayını
- Özer, B. (1993). “Öğretmen Adaylarının Etkili Öğrenme ve Ders Çalışmadaki Yeterliliği”. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Pallant, J. (2020). SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS. Routledge.
- Păunescu, M., Gagea, G., Păunescu, C. ve Pițigoi, G. (2013). The Moral dimension of fair play in high-performance sport. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 92, (s. 692-696).
- Poyraz, A. (1999). Ortaöğretim kurumlarında ders dışı sportif faaliyetlerin organizasyonu katılım sorunları ve çözüm yolları üzerine bir araştırma (Afyon il örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pehlivan, Z. ve Konukman, F. (2004). Fair play Kavramının Geliştirilmesinde Okul Sporunun Yeri Ve Önemi. *Spormetre. Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), (s. 49-53).
- Pehlivan Aydın, İ. (2002). “Yönetmelik Mesleki ve Örgütsel Etik”. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Report From the United Nations Inter-Agency Task Force on Sport for Development and Peace (2003) “Sport for Development and Peace: Towards Achieving the Millennium Development Goals” United Nations.
- Rohkohl, S. (2017). Ab wann sollten Kinder Sport machen? <https://www.dak.de/dak/gesundheit/ab-wann-sport-fuer-kinder-1655304.html>. Erişim Tarihi: 09.08.2017.
- Şebin, K., Tozoğlu, E., Yılmaz, S., Demirel, N. ve Bostancı, Ö. (2007). Spor yapan üniversite öğrencilerinin fair play'e ilişkin görüşleri. *Atatürk Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 9(2), 43–50.
- SEZEN, Gülfem, YILDIRAN, İbrahim (2003) “Profesyonel ve Amatör Futbolcuların “Fair play” Anlayışları” Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, 10-11 Ekim 2003, Bildiriler Kitabı. Ankara: Sim Matbaacılık.
- Sezen, G., ve Yıldiran, İ. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin futbolda fair play'e ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara yaklaşımlarının incelenmesi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2(1),
- Şahin, A. (2016). Sporda fair play

- kavramı: fair play'ın önemi. Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmaları Dergisi, 3(1), (s. 25-30).
- Şahin, M. (1998). Spor ahlakı ve sorunları. İstanbul: Evrensel Basım Yayınları.
- Şahin M. ve Çoymak H. G. (2018). Analysing Moral Behaviours Ofsecondary School Students Whoare Doing Sports Or Not. European Journal of Education Studies, 4(4), 260-267., Doi:10.5281/zenodo.1213219.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics (6th ed.), Boston: Allyn and Bacon.
- Tavakol, M. ve Dennick, R. (2011). “Making Sense of Cronbach’s Alpha”, International Journal of Medical Education, 2 (1), (s. 53-55).
- T.C. Anayasası. (1982). *T.C. Anayasası* (Son güncelleme: 2017). Resmî Gazete.
- T. C. Genelkurmay Başkanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı (2005). “Sporda Erdemlik Fair Play”. Ankara.
- Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi. (1985). *Fair play el kitabı*. İstanbul: TMOK Yayınları.
- Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi. (1998). “Olimpik Hareket”, İstanbul: TMOK Yayınları.
- Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi. (2000). ““Fair play” ve Türkiye”, İstanbul: TMOK Yayınları.
- Tiryaki, Ş. (2006). “Spor Psikolojisi: Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama”, Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Centilmenlik*. Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türk Dil Kurumu. (2017). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>.
- United Nations. (2003). *Sport for development and peace: Towards achieving the Millennium Development Goals*. Geneva: United Nations Inter-Agency Task Force on Sport for Development and Peace.
- Ünlü, H. (2011). Beden eğitimi öğretmenliği mesleğine yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 11(4), 2005-2020.
- Wells, M. S., Ellis, G. D., Paisley, K. P. ve Arthur-Banning, S. G. (2005). Development and evaluation of a program to promote sportsmanship in youth sports. *Journal of Park and Recreation Administration*, 23(1), (s. 11–30).

- Yapan, M. T. (2007). “Spor Ahlakı” . Gaziantep: Merkez Ofset.
- Yavuzer, H. (2002). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yeşilyaprak, B. (2003). Eğitimde rehberlik hizmetleri, (s.2), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yıldıran, İ. (2004). “Fair play”: Kapsamı, Türkiye’deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 4, (s. 3-16).
- Yıldıran, İ. (2005). ““Fair play” Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü”, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 1, (s.3-16).
- Yıldıran, İ. (1992). “Sporda “Fair play” Kavramının Tarihsel Boyutları” Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri. Ankara: Spor Bilimler ve Teknolojisi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, İ. ve Akyel, Y. (2008). “Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilim Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” AhiEvrar Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 9, Sayı 3.
- Yavaş, M. Ve İlhan, A. (1997). “Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri”. Bursa: Melisa Yayınları.
- Yoncalık, O., & Gündoğdu, C. (2007). Sporda ahlaki bir sorun olarak doping. *Doğu Anadolu Araştırmaları*, 7(1), (s. 45-58).

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tarih: 15/05/2025

Tez Başlığı: Okullar Arası Müsabakalara Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Tutumlarının İncelenmesi (Ardahan İli Örneği)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 67 sayfalık kısmına ilişkin, 14/04/2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar dâhil
- 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

15/05/2025

Adı Soyadı:	Soner KUYUCU
Öğrenci No:	23000500017
Ana Bilim Dalı:	Beden Eğitimi ve Spor
Programı:	Beden Eğitim ve Spor Öğretmenliği
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 2. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-67796128-819-2400036086
Konu : Bilimsel Yayın ve Etik Kurul Kararı
(Doç.Dr. Mehmet ŞAHİN)

25.10.2024

Sayın Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN

Danışmanı olduğunuz Yüksek Lisans Öğrencisi Soner KUYUCU'nun "**Okullar Arası Müsabakalara Katılan Öğrencilerin Ahlaki Tutumlarının İncelenmesi (Ardahan İli Örneği)**" başlıklı tez çalışması ve bu tez çalışması kapsamında yapılacak araştırmalarda uygulayacağınız anket Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş olup, yapılan değerlendirme sonucu söz konusu çalışmanızın Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kriterlerine uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa YILDIZ
Bilimsel Araştırma Ve Yayın Etik Kurulu Başkanı

Belge Doğrulama Kodu: 7T49T9A

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ardahan-universitesi-ebys>

Adres: Ardahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü Rektörlük Hizmet Binası , Çamlıçatak Mevkii, Ardahan 75002
Telefon No: (0 478) 2117575
e-Posta: byek@ardahan.edu.tr
Kep Adresi: ardahanuni@hs01.kep.tr

Faks No: (0 478) 2117509
İnternet Adresi: www.ardahan.edu.tr

Bilgi için :
Telefon No:
Direkt Hat:

Kubilay Aras
Etik Kurul Raportörü
(0 478) 2117575

EK 3. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Gönüllü Katılım Formu

Araştırmaya İlişkin Beyanname:

Bu araştırmaya katılmak istediğim konusunda bilgilendirildim ve gönüllü olarak katılıyorum. Araştırmanın amacı, süresi, kullanılacak yöntemler ve sonuçlar üzerinde doğrudan etkisi olmayacağını kabul ediyorum. Ayrıca, araştırmaya katılmakla ilgili herhangi bir zaman vazgeçme hakkımın olduğunu da biliyorum.

Adı- Soyadı:

İmza :

Tarih : ____/____/____

Demografik Bilgi Formu

Sınıfınız : _____

Cinsiyetiniz: _____

EK 4. BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK DAVRANIŞI ÖLÇEĞİ (BEDSDÖ):

“BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK DAVRANIŞI ÖLÇEĞİ”

AÇIKLAMA: Sevgili öğrenciler aşağıda beden eğitimi derslerindeki muhtemel durumlarla ilgili cümlelere yer verilmiştir. Her cümleyi dikkatlice okuyunuz. Sizin o davranışı hangi sıklıkla gerçekleştirdiğinizi cümlemin altındaki kutucuğu işaretleyiniz. Cevap verirken sadece beden eğitimi derslerini göz önünde bulundurunuz. Cevap seçenekleri arasında doğru ya da yanlış cevap yoktur. Anket sonuçları sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Cevaplarınız saklı tutulacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Soner KUYUCU
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Öğrencisi

Cinsiyetiniz : Kız () Erkek ()

Sınıfınız : 5. Sınıf () 6. Sınıf () 7. Sınıf () 8. Sınıf ()

Beden eğitimi dersinde ...

1- Oyunda rakibim düşerse kalkmasına yardım ederim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
2- Oyunun sonunda yenilen arkadaşlarımdan fazla üzülmemesi için onları rahatlatırım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
3- Oyun esnasında rakibin dikkatini bozmak için değişik sesler çıkarırım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
4- Heyecanlanıp oyun kuralına uymadığımda rakibimden özür dilerim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()

5- Benden topu kurallara uygun olarak almayan rakibimden ben de topu aynı şekilde almaya çalışırım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
6- Oyunda, rakibimi durdurmak için sakatlamayı göze alıp faul yaparım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
7- Yenildiğim zaman rakip kim olursa olsun onu tebrik ederim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
8- Takım arkadaşım başarısız hareket yaptığında ona tepki gösteririm. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
9- Eğer rakibimin haksız yere cezalandırıldığını görürsem, durumu düzeltmeye çalışırım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
10- Oyunda öndeysem, vakit geçirmek için topu sahanın ya da bahçenin dışına atarım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
11- Oyun arasında rakibimle içeceğimi veya yiyeceğimi paylaşıyorum. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
12- Öğretmenim olmasa bile öğretmenimin görevlendirdiği kişinin kararlarına saygı duyarım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
13- Rakip takımında bir oyuncu başarısız hareket yaptığında onunla dalga geçerim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
14- Topu olmayan arkadaşımın topumu paylaşıyorum. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
15- Yendiğim zaman karşı takım oyuncusuyla dalga geçerim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()

16- Bir rakibim incindiğinde, rakibimin yardım alabilmesi için oyunun durdurulmasını isterim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
17- Sinirlenince kimse görmeden bana yakın olan rakibimin ayağına tekme atarım ya da saçını çekerim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
18- Yenildiğim zaman başarısız olan takım arkadaşlarımı suçlarım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
19- Kazansam da kaybetsem de oyundan sonra rakip takım oyuncusu ile el sıkışırım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
20- Kazanmak için gerekirse hile yaparım. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
21- Rakibim güzel hareketler yaptığında onu güzel sözlerimle veya elimle tebrik ederim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()
22- Rakibimin gözünü korkutmak için topa sert müdahale ederim. 1-Hiçbir Zaman () 2-Nadiren () 3- Ara Sıra () 4-Çok Sık () 5-Her Zaman ()

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Soner KUYUCU

Doğum Yeri ve Tarihi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Çukurova Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih

Jüri Tarihi : 15/05/2025